
Under Lidelsens Naade

Skuespil i 3 Dele

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Under Lidelsens Naade	4
Skuespil i 3 Dele	4
Metadata om værket	4
Titel	5
1. Akt: I Del	5
2. Akt: II Del	14
3. Akt: III Del	26

Under Lidelsens Naade

Skuespil i 3 Dele

Kilde Indskrivning af Kaj Munks håndskrevne manuskript. KMF-nr. 38.12.01. Består af forside, ark med angivelse af medvirkende personer samt løse sider (nummereret 4-89). Nummereringen er Munks egen. Munk bryder imidlertid med nummereringen to steder i manuskriptet, hvilket er angivet i en note på de pågældende sider.

Indledning

Skuespillet, der her udgives for første gang, er sandsynligvis skrevet på baggrund af faktiske hændelser i studiemiljøet omkring Munk under de første studieår i København. Skuespillet har ikke de samme kvaliteter som de to forrige ungdomsarbejder *Pilatus* (1917) og *Samson* (1917) og blev da også afvist af Det kgl. Teater i februar 1919. Det er trods alt interessant, fordi det bl.a. indleder en periode med studenterskuespil, en særlig 'genre' i forfatter-skabet.

Sprogligt og formmæssigt er Munk efter versarbejderne *Pilatus* og *Samson* tilbage ved den realistiske tradition, som han benyttede i *Rasmine* og *I Høstens Dage* (begge fra 1915-16) og forsøger igen at efterligne levende, autentisk samtale.

En næsten færdig teologistuderendes ulykkelige forelskelse og efterfølgende lidelse udgør skuespillets simple handlingsgang, men Munk tager her første spadestik til en dybere tematik vedrørende afkald og kald, hvor en individuel kærlighed ofres i en større sags tjeneste. Skuespillet er således tematisk beslægtet med bl.a. *Kardinalen og Kongen* (Richelieu-stykket, 1929) og *Egelykke* (Grundtvig, 1938-39).

Under Lidelsens Naade

Skuespil i 3 Dele

Personerne.

Volmer Olesen

Grosserer¹ Olesen

Volmers Mor

Ellen Brix

Harald Berger

Pastor Milde

Læge Friborg

Stine

1. Akt: I Del

Volmers Værelse. Stort og flot møbleret. Solen trænger skraat ind gennem Vinduerne. Volmer sidder ved Skrivebordet og skriver ivrigt. Olesen ligger henslængt i en Lænestol bag ved ham og sutter dovent paa en Cigar.

(1) Olesen: (*gaber*) At du gider, min Dreng!

(2) Volmer: (*aandsfraværende*) Hvilket?

(3) Olesen: Skrive.

(4) Volmer: Aah!

Pause

(5) Olesen: Det var saagu ikke mig, der gjorde det.

(6) Volmer: Hvilket?

(7) Olesen: Skrev.

(8) Volmer: Aah!

Pause

---

¹*Grosserer*: Ordet kommer af det franske udtryk "en gros" (i stort mål, i det store). En "grosserer" eller "grossist" er således en person (købmand), som driver handel en gros, i modsætning til "detailhandleren" (kommer af det franske "détailler": dele, skære ud), som driver handel i små partier, i enkeltheder. [ODS]

- (9) Olesen: Jeg tør sågu² bande paa det.
- (10) Volmer: Paa hvad, Onkel?
- (11) Olesen: At du ikke har hørt et Kuk af, hvad jeg har sagt.
- (12) Volmer: (*dypper Pennen*) Det har du saamænd ogsaa Ret i.
- (13) Olesen: (*ryster Asken ud paa Gulvet*) Ja, ikke sandt sgu.

Pause

- (14) Olesen: Er du ikke snart færdig, min Dreng?
- (15) Volmer: Med hvad, Onkel?
- (16) Olesen: Skrive.
- (17) Volmer: Nej!

Pause

- (18) Olesen: Er det dine Forældre, der skal have et saa udførligt Referat af, hvordan Eksamen spændte af?
- (19) Volmer: Nej.
- (20) Olesen: Det er maaske nogen andre af Familien?
- (21) Volmer: (*svarer ikke*)
- (22) Olesen: Det er maaske nogen andre af Familien?
- (23) Volmer: Nej.
- (24) Olesen: Det er egentlig *mærkeligt*, naar det skal være saa hemmeligt, at du saa tør sidde der og skrive, naar jeg sidder her.
- (25) Volmer: (*lægger Pennen fra sig*) Hvorfor det, Onkel?
- (26) Olesen: For jeg kunde jo da nok rejse mig op og kigge dig over Skulderen.
- (27) Volmer: Jamen det gør du ikke.
- (28) Olesen: Hvorfor ikke? Er jeg for ædel?
- (29) Volmer: Nej.
- (30) Olesen: Hvad da?
- (31) Volmer: Du er for doven.
- (32) Olesen: (*lukker Øjnene og lægger sig mageligen³ til Rette*) Saagu ja. Truffet paa Pletten. Du er s'gu Psyckolog⁴.

---

²*sågu*: Bolle-å opstod i svensk håndskrift i 1400-tallet. Norge indførte officielt bogstavet i 1917; Danmark først med retskrivningsreformen i 1948. Af ukendte grunde bruger Munk to forskellige stavemåder i dette skuespil.

³*mageligen*: Forældet endelses-form på adverbialer, dannet af adjektiver på -ig eller -lig. I dag tilføjes ordtypen et "t", når de betegner den måde, noget forholder sig på eller foregår på. [ODS]

⁴*Psyckolog*: Ordets stavemåde peger på dets græske ophav "psyche" (sjæl). [ODS]

- (33) Volmer: (*let irriteret*) Hør, Onkel, kan du ikke tjene mig, i hvert Fald i Dag, da jeg er i saa godt Humør, med at lade være med at sige s'gu uophørligt! Du maa meget hellere sige Faneme eller saadant noget. Dette irriterende sgu —
- (34) Olesen: Saa, saa! min Dreng! Saa, saa! Saa siger vi s'gu Faneme. Gu' gør vi saa. Jeg troede s'g — — — om Forladelse, Faneme, at du forlængst havde vænnet dig til det.
- (35) Volmer: Det *havde* jeg ogsaa. Men nu i den sidste Tid —
- (36) Olesen: — — er du bleven ør af den Eksamenslæsning og er henvist til at ærgre dig igen.
- (37) Volmer: Jeg tror slet ikke, det skyldes Ex — — (*Et højt Skrig høres fra Værelset ved Siden af. Volmer farer sammen og springer op.*)
- (38) Olesen: (*strækker sig bedre ud*) Nu hylér sgu Stine igen.
- (39) Volmer: (*river Døren op og løber ind i Stuen ved Siden af.*) Hvad er dog det for en Røg?
- (40) Stine: (*kommer rødhovedet og fortunlet frem i Døråbningen*) Nu har Hr. Olesen fyret i Kakkelovnen igen, saa den var rødglødende, og nu er der gaaet Ild i Papirerne paa Hr. Olesens Skrivebord — — —
- (41) Olesen: Saa synes jeg, Stine skulde slukke den.
- (42) Stine: Ja, det har jeg gjort, men nu er der jo en Damp og en Røg — —
- (43) Olesen: (*tænder sig en ny Cigar*) Saa synes jeg, Stine skulde lukke et Vindue op.
- (44) Stine: (*ser et Øjeblik paa ham og gaar saa hovedrystende ud*)
- (45) Volmer: (*Kommer tilbage*) Hør, Onkel — —
- (46) Olesen: Luk Døren der, min Dreng, ellers faar vi saa megen Røg herinde ogsaa; den generer mig.
- (47) Volmer: (*lukker Døren*) Hvad var det for Papirer, der laa paa Skrivebordet, og som nu er borte, Onkel?
- (48) Olesen: Aktier eller Vexler — husker det sgu ikke saa nøje — bare en 4-5 Tusind Kroner vist. (*Pause. Volmer ser vist paa sin Onkel. Saa siger*)
- (49) Volmer: (*dæmpet*) Hvordan er det egentlig gaaet til, at du er blevet saa rig, Onkel?
- (50) Olesen: (*gaber*) Jeg har alle Dage været raslende ligeglad med alting, min Dreng. Saa gaaar det af sig selv.
- (51) Volmer: Hvad! (*Det banker paa en Dør tilhøjre.*)
- (52) Volmer: Kom ind! (*Harald Berger kommer ind, man hilser.*)
- (53) Olesen: Saa har jeg sgu vist bedst at af lunte af. Det var ellers Skade, jeg laa saa godt. (*Han begynder at rejse sig.*)
- (54) Berger: For min Skyld skal De ikke gaa. — Men hvad er her paa Færde i Huset? Her er en Lugt! og Røgen siver ud ad Kontorvinduet.

- (55) Olesen: Jeg ved sgu ikke. Jeg har selv ikke set efter; men Stine fortalte mig før, at mit Skrivebord staar i Brand. — De Herrer! Jeg anbefaler mig⁵. (*Han lukker og vralter ud.*)
- (56) Volmer: (*griber Bergers Haand*) Det var pænt af dig at komme, Harald; jeg har ogsaa længtes efter at snakke med dig igen; men tag nu Tøjet af, du, og sæt dig ned.
- (57) Berger: (*lægger Hat og Frakke*) Jeg har ellers daarlig Tid; du ved, jeg skal op i Morgen.
- (58) Volmer: Saa har du saamænd heller ikke godt af at læse i Dag.
- (59) Berger: Nej, jeg trængte til en Tur, og jeg har heller ikke Ro paa mig i Dag. For det første er jeg nervøs for i Morgen, og for det andet har jeg en Hemmelighed.
- (60) Volmer: Sese! en Hemmelighed!
- (61) Berger: Ja, og nu har jeg besluttet, at du som min bedste Ven skulde have den at vide først.
- (62) Volmer: Hvor er det smukt af dig! For vort Venskab har rigtig nok paa Tider været sløjt nok; et helt Aar har vi jo saa godt som ikke setes⁶.
- (63) Berger: Det kommer selvfølgelig af, at du har haft saa ellevildt travlt altid. Men til Lykke med Examenen! Det glemmer jeg helt. Den klarede du jo nydeligt.
- (64) Volmer: Tak skal du have, Harald, ja det gik godt nok; men det har visselig ogsaa kostet Slid.
- (65) Berger: Ja. Himlen maa vide, hvorfor du har hængt saa vederstyggeligt i. Du, som har en hovedrig Onkel, der betaler alt — —
- (66) Volmer: Ja, den Onkel — —
- (67) Berger: Jeg ved nok, han er en løjerlig Fyr. Han vilde visst have haft godt af at være bleven gift, men han gør da ikke en Kat Fortræd. Vel?
- (68) Volmer: Nej; men det er nu alligevel ikke altid lige morsomt med et saadant Afhængighedsforhold. Ganske vist er Onkel uhyre rar; men han irriterer mig saa ofte — jeg kan huske, da jeg var en lille Dreng, elskede jeg ham. At komme ind til Hovedstaden og besøge ham var en Fest; vi fulgtes gerne ad ned at købe Legetøj, han og jeg. Og hvor vi købte! — Saa saa jeg ham ikke i 15 Aar. Først da jeg kom herind for at studere — ja, saa skulde jeg jo bo hos ham. Og hvor jeg glædede mig til det! Men sikken en Skuffelse! Vi passede slet ikke sammen mere; vi er saa bundforskellige. Han er ligeglad med alt og alle — og jeg er lidenskabelig og nervøs og —
- (69) Berger: Ja, ja, jeg forstaar nok, det har været svære Aar for dig, Volmer!
- (70) Volmer: Det har det. Men det er glemt og forbi nu. Glemt og forbi. I Dag er Livet lutter Solskin; i Dag er jeg virkelig lykkelig —

---

⁵*jeg anbefaler mig*: Udtrykket kommer af det tyske "sich empfehlen" og bruges som høflighedsformel, når man tager afsked. [ODS]

⁶*setes*: I betydningen "set hinanden".

- (71) Berger: Ja, og jeg vil være det i Morgen, og endda tyve Gange mere end du.
- (72) Volmer: (*Smiler*) Monstro?
- (73) Berger: (*ler*) Ja, i Kraft af min Hemmelighed.
- (74) Volmer: Det er sandt, din Hemmelighed! Lad høre! Lad høre da!
- (75) Berger: Kan du ikke gætte den?
- (76) Volmer: Jeg aner — et lille Hjerte, hvad? (*Idet Berger nikker straalende, griber Volmer begge hans Hænder.*) Til Lykke, min kære Ven, og Gud velsigne jer begge inderligt! *Min Velsignelse er I i al Fald sikre paa!* (*Det banker, Pastor Milde træder ind.*)
- (77) Pastor Milde: Jeg kommer bare for at lykønske min kære nye candidatus theologiæ⁷. Hjertelig til Lykke med det, min kære Volmer, og Herren holde sin Haand over dig og bringe stor Velsignelse ud af din Gerning, hvor den saa monde⁸ falde⁹!
- (78) Volmer: Tak, Pastor Milde! Og Gud lønne Dem for al Deres Omsorg og Kærlighed mod mig! Uden Dem var det aldrig gaaet. Hvor har det været en Trøst for mig, at jeg har vidst, at hver Gang jeg har været i Nød og Fortvivlelse, har jeg bare kunnet gaa til *Dem*.
- (79) Pastor Milde: Og det kan du ogsaa trygt gøre i Fremtiden, min Ven, saalænge da Gud fornøder mig at virke paa denne hans skønne Jord. — Naa, jeg gaar igen. God Lykke i Morgen, Hr. Berger!
- (80) Berger: Tak, Pastor Milde, Tak! (*Præsten gaar med et venligt Smil til dem begge.*)
- (81) Volmer: Aah, den elskelige, gamle Mand!
- (82) Berger: Ja, hans Mage er svær at finde.
- (83) Volmer: Det er et sandt Ord. Hvad den Mand har betydet for mig, er usigeligt. Især i de første Aar.
- (84) Berger: Ja, de var nok de sværeste.
- (85) Volmer: Aah, jeg pintes jo saa meget af Tvivl og Afmagtsfølelse. Alting gled bort under mig. Jeg ved ikke — Jeg har saa ofte følt mig som Fjende af Gud, eller rettere, følt Gud som Fjende af mig. Det var jo umiskendeligt, at jeg havde store Evner. Især for Skuespilkunsten¹⁰. Men saa gav Gud mig en daarlig Skikkelse, og dermed

⁷*candidatus theologiæ*: Latin for ”teologisk kandidat”. Det kan bemærkes, at Kaj Munk på skuespillets skrivetidspunkt i 1919 selv havde været i gang med det teologiske studium ved Københavns Universitet siden september 1917 og blev kandidat i 1924. [KMF]

⁸*monde*: Bruges til angivelse af en vis ubestemt (subjektiv) antagelse eller formodning mht. et fremtidigt eller især et nærværende forhold - navnlig i sætninger med indrømmende betydning, som udtrykker en tænkt mulighed: måtte. [ODS]

⁹*falde*: Verbet bruges her mht. udslag af en persons tilbøjelighed, sympati, tilslutning, antipati mv. og betyder nærmest ”bifalde” eller ”anerkende”. [ODS]

¹⁰*Skuespilkunsten*: Replikken ser ud til meget vel at kunne være farvet af Kaj Munks eget liv. Moderen, Marie Munk, havde tidligt udpeget fremtidens levevej for ham, og det var kirkens, men han var gennem det meste af studietiden og også senere i perioder plaget af en splittelse mellem på den ene side teologien og på den anden litteraturen. Ligeledes stemmer nævnelser af Volmers fysiske udseende meget godt overens med Munks egen. [NØJ]

var det udelukket. Saa havde jeg mest Lyst til at ofre mig for Litteraturen; men det forbød min gamle Mor mig. Hun *vilde* have, jeg skulde være Præst, og hende *kunde* jeg da ikke nænne at gøre imod. Derfor kastede jeg mig med anspændt Energi over Theologien; men saa ved du jo, hvordan det gik; efter at have slidt som besat for at naa den første Examen paa den halve Tid af jer andre, blev jeg syg Dagen før jeg skulde op, og saa maatte jeg tage fat forfra igen.

(86) Berger: Ja, jeg husker, hvor du dog tog dig det nær!

(87) Volmer: Det gjorde jeg, og jeg blev ligefrem bange for det; for jeg syntes, jeg mærkede, at Gud stod bag det hele og havde mig til Bedste¹¹. Han gav mig Lyst og aandelig Evne til Skuespillet, men ikke legemlig Kraft. Han gav mig Kærlighed til Litteraturen, men hindrede mig dog i at lade den Kærlighed udfolde sig. Han bød mig blive Præst, men gav mig ikke bærende Tro.

(88) Berger: Stakkels du!

(89) Volmer: Ja, stakkels jeg! Men saa kom jo den store Forandring.

(90) Berger: Betro mig, hvordan det gik til!

(91) Volmer: Hvordan skulde det gaa til andet end paa een Maade? Han sender en lille Pige til mig, der var rig paa kærlige Smil.

(92) Berger: Hvad i Alv— ! Er du forlovet, Volmer?

(93) Volmer: Nej, nej, du. Men hør nu her! — For godt og vel to Aar siden var jeg meget langt ude. Aldrig, aldrig, syntes jeg, havde jeg klarere fornemmet det frygtelige Fjendskab mellem Gud og mig — Kun jeg jaudede¹² efter ham, var det mig umuligt at faa fat paa ham; kun havde jeg en dump¹³, taageagtig Følelse af, at han blot ventede paa Lejlighed til rigtig at ramme mig. For Alvor tænkte jeg paa, trods jeg vidste, hvor stor en Sorg jeg vilde give Mor at jage Teologien paa Porten. — Ja, saa langt var jeg nede i syge Selvgrublerier og Livslede og Menneskehad, at jeg virkelig tænkte paa at gøre det hele forbi ved en voldsom Beslutning.

(94) Berger: Men du kære! hvorfor kom du ikke til mig?

(95) Volmer: Fordi jeg følte, at jeg matte bære dette alene. Fordi — og jeg praler ikke og overvurderer ej heller mig selv — jeg følte mig for stor til, at I andre kunde forstaa mig. Aah, hvad jeg led! Hvad jeg dog led¹⁴!

(96) Berger: Men saa?

(97) Volmer: Saa skete det store Omslag. Hos Pastor Milde lærte jeg en ung kvindelig Student at kende. — Aldrig havde jeg kendt noget lignende. Jeg kunde sidde i Timevis og lytte til hendes bløde Stemme eller se paa hendes Kinders fine Bøjning og deres sarte Glød eller hensynke i Forundring over hendes Lokkers dæmpet-dunkle

---

¹¹havde mig til Bedste: Holdt mig for nar. [ODS]

¹²jaudede: Vulgær, dialektal, eller gammeldags form af ”jagede”, der også bruges som gengivelse af talesprog. [ODS]

¹³dump: Tysk låneord (”dumpf”) fra slutningen af 1700-tallet, som her betyder diffus eller uklar. [ODS]

¹⁴Hvad jeg dog led: Her bruges det relative pronomen ”hvad” i betydningen ”hvor meget”. [ODS]

Mørke eller hendes Pandes rolige Klarhed — Aah ja, jeg kunde blive ved i det uendelige at beskrive — — —

(98) Berger: (*leende*) Ja, jeg tror dig, min Ven, jeg tror dig; jeg er selv i Forliebelsestand¹⁵.

(99) Volmer: O, jamen du, det var noget helt andet end det! Og saa var det hendes Væsen, det, der helt igennem udstraalede en Troens Forvissning og en Hengivelsens Tryghed og en — en, ja, jeg kan ikke finde Ord for alt det, jeg følte, hun sad inde med.

(100) Berger: Naa, men hvad blev det saa til?

(101) Volmer: Ja, til at begynde med var det rent Instinkt hos mig, at jeg var lykkelig, naar bare hun var i Nærheden. Senere forstod jeg det, og saa —

(102) Berger: Naa, hvad saa? Sagde du det saa til hende?

(103) Volmer: Nej, nej; for saa mødte jo al Selvrefleksionen op igen. Hvor kunde et Menneske med *min* Skikkelse, gøre sig Haab om at binde en elskelig ung Pige? Timevis stod jeg foran Spejlet for at se, hvor rundrygget jeg var. Og hvor jeg misundte dig din store, kraftige Figur!

(104) Berger: Pjat! Du overdriver dog ogsaa altid dine egne Svagheder.

(105) Volmer: Selvfølgelig, det gør enhver selvreflekterende. Og det frygtelige er, at man vinder intet ved at gruble saadan over sig selv uden at ødelægge sit Liv; men *det* gøres til Gengæld ogsaa grundigt!

(106) Berger: Javel, men hvad blev det saa til? Jeg revner snart af Utaalmodighed.

(107) Volmer: Det blev til, at jeg en Aften sagde til mig selv: ”Nu faar det briste eller bære, uden hende kan jeg ikke holde Livet ud, men vil Gud bare give mig hende, kan han gerne tage alt — og saa vil det endda være idel Lykke. O, du, naar jeg tænkte mig Fremtiden — i en Præstegaard paa Landet¹⁶ — hende hos mig — Børnene — især Børnene — du ved, hvor jeg elsker Børn, — og saa tænke sig hendes og mine! — Aah. Jeg syntes næsten ikke, at et Menneskehjerte kunde rumme saa ufattelig, saa overdaadig en Lykke.

(108) Berger: Og saa sagde du det til hende?

(109) Volmer: Nej, det kunde jeg ikke; men jeg følte, at Forfængelighedshensyn skulde ikke holde mig tilbage; for brød hun sig om mig, saa gjorde hun det for min Aands Skyld, og ikke fordi hun ved at maale med Lineal fandt, at mit Legeme —

(110) Berger: (*lidt tvivlende*) Det med — med Aanden — —

(111) Volmer: (*hæftig*) Nej, *det* kan *du* ikke tro, for *du* er godt skabt, og saa mener du, *det* er Hovedsagen, og *det* vilde vist for Resten ogsaa de fleste Kvinder ubevidst mene; men *hun* er netop *ikke* som de fleste Kvinder, siger jeg.

¹⁵Forliebelsestand: Ordet ”forliebelse” kommer af det tyske ”lieb” og betegner ofte en flygtig, naragtig eller blind forelskelse. ”Stand” skal forstås som ”tilstand”. [ODS]

¹⁶i en Præstegaard paa Landet: Munk har udtrykt et lignende motiv i digtet ”Mester med den tunge Tornekroner” (1921), hvor første strofe lyder: ”Mester med den tunge Tornekroner, jeg kan ikke følge efter dig, naar en Præstegaard, en venlig Kone og to raske Drengene lokker mig.”

- (112) Berger: Saa, saa! Saa, saa! godt Ord igen!
- (113) Volmer: Ja, du maa tilgive mig, Harald, men den megen Examenslæsning har prikket mine Nerver lidt — nej, men ser du, saa den sidste Aften, vi var sammen dér — da vi saa skiltes, saa holdt jeg hendes Haand i min lidt længere end nødvendigt, og hun gav mig Lov til det, du, og sendte mig et eneste Blik.
- (114) Berger: Tak!
- (115) Volmer: Ja, du kan tro, jeg sagde Tak. Den Nat lærte jeg at bede. Hele Natten laa jeg og jublede Tak op mod Himlen, og næste Dag var jeg slet ikke træt. Og i den følgende Tid — o, jeg syntes, det var Solskin hver eneste Dag, Blomsterne lo, og Lærken trillede, og Gøgen kukkede — —
- (116) Berger: Ogsaa midt om Vinteren?
- (117) Volmer: Ja, ogsaa midt om Vinteren saagar. Og hvor min Gudstro vandt Styrke, og min Sjæl blev rig, og mit Hjerte skjald¹⁷ i sprængende Lykke!
- (118) Berger: Men hvad blev det saa senere til mellem jer?
- (119) Volmer: Hvad det blev til? Ih, jeg sled som en Lænkehund for at skynde mig at blive færdig, saa jeg kunde fange min Sommerfugl.
- (120) Berger: Har du da ikke talt til hende siden?
- (121) Volmer: Nej, det har jeg næppe haft Tid til. Et Nik naar vi har mødtes paa Universitetet og en enkelt Aftens Samvær hos Pastor Milde — *c'est tout*¹⁸. (*leende.*) Men det skal visseligen blive anderledes herefter.
- (122) Berger: Hvor længe er det siden, siger du?
- (123) Volmer: Godt og vel to Aar. — Haha, jeg ser nok, hvad du tænker. Hvordan skal jeg dog faa dig overbevist om, at *hun* ikke er som andre Kvinder?
- (124) Berger: (*alvorlig*) Jaja, du! Jeg trykker din Haand og giver dig en god Vens hjerteligste Ønsker. — Og saa maa jeg gaa. (*Han trækker i sin Overfrakke*)
- (125) Volmer: Jamen du, skal vi ikke tale helt ud nu, naar vi *er* kommet i Gang?
- (126) Berger: Tale helt ud?
- (127) Volmer: Ja, veksle Navne? Vi ved jo endnu ikke, hvem der er hvem.
- (128) Berger: Ih — jamen jeg har skam lovet min lille Pige ikke at nævne hendes Navn til nogen, før jeg har overstaet min Eksamen.
- (129) Volmer: Saa skriv det.
- (130) Berger: Nej, det vilde dog være for megen Jura mellem to Theologer.
- (131) Volmer: Har du da ikke et Billede, et Fotografi? Det vilde jo ikke være at nævne hendes Navn.

¹⁷*skjalv*: Arkaisk, højtidelig præteritumsform af verbet ”at skælve”. [ODS]

¹⁸*c'est tout*: Fransk udtryk: ”det er det (hele)”.

- (132) Berger: Aah, skidt da! Hun bliver saamænd heller ikke vred paa mig for *det*. Se, der da, din Lovfordrejer! (*Han tager Fotografiet frem fra sin Inderlomme og rækker Volmer det.*)
- (133) Volmer: (*ser uforstaaende paa det*) Hvad — hvad er det?
- (134) Berger: Det er hende.
- (135) Volmer: (*som i Drømme*) Hende! Hende.
- (136) Berger: (*vil tage det igen*) Hvad gaar der dog af dig, Menneske?
- (137) Volmer: Af mig? Gaar der noget af mig?
- (138) Berger: Men slip dog saa Billedet, Mand!
- (139) Volmer: (*river Billedet til sig og gaar et Skridt tilbage, ser paa ham med et fuld-stændig forvildet Blik. Pludselig knyttes hans Hænder, hans Pandehaar ryster, hele hans Legeme dirrer, hans Øjne skyder Lyn, og han skriger*) Hvad Satan er det?
- (140) Berger: (*uvilkaarlig et Skridt tilbage*) Men Volmer dog!
- (141) Volmer: (*efter ham, løfter de knyttede Næver over ham med Billedet i den ene*) Hvad Satan er det?
- (142) Berger: (*stammende*) Men — men hvad er der dog paa Færde — hvad — hvad er der sket — det er jo — kender du hende ikke — det er jo Frøken Brix¹⁹ — min Kæreste.
- (143) Volmer: (*synker ligbleg ned i en Stol. Billedet glider ham af Hænde. Lidt efter ser han sky op og hvisker*) Er Frøken Brix din Kæreste?
- (144) Berger: Ja, Volmer, ja, det er hun.
- (145) Volmer: (*springer op fra Stolen igen, hele hans Legeme synes at krympes sammen. I en Blanding af Hulken og Rasen skriger han*) Jamen det har hun ikke Lov at være, det har hun ikke Lov at være; for hun er ogsaa min; og hun kan ikke baade være min og din; for hun kan ikke være vores begge tos. Og *jeg* giver dig ikke Lov til at have hende; for hun er min; og min skal hun blive, og jeg vrister hende fra dig igen, for — —
- (146) Berger: Nej, du gør ikke; for jeg kan ikke leve uden hende — —
- (147) Volmer: Kan *jeg* da?
- (148) Berger: Det ved jeg ikke, men — —
- (149) Volmer: Men *jeg* ved det. Og hun skal aldrig blive din.
- (150) Berger: Hun *er* min.
- (151) Volmer: (*truende*) Hvad er hun?
- (152) Berger: (*fortvivlet*) Ja, hun er; og jeg slipper hende ikke — —

¹⁹Frøken Brix: Kan være inspireret af Fanny Brix, en pige som Munks ven Povel Høy Blicher Winther i studietiden var forelsket i, en forelskelse, som Munk havde forsøgt at gøre hende opmærksom på, jf. brev i KMF's arkiv dateret 19. februar 1922. [KMF]

- (153) Volmer: (*bøjer sig helt hen til ham og hvisker hæst*) Hvad gør du ikke? Hvad gør du ikke? — Aah, du forbandede Menneske! Tror du, du kan røve min Livstanke fra mig? Tag dig i Agt — eller —
- (154) Berger: (*skriger*) Eller hvad?
- (155) Volmer: (*kaster sig over ham*) Eller jeg kvæler dig, du Øgleunge, du Helvedafskum, jeg kvæler dig, jeg kvæler dig. (*De brydes, Stole vælter.*)
- (156) Olesen: (*kigger sindig ind med Cigaren i venstre Mundvig*) I er lidt højrøstede. — Næ se, de tager saagu Brydetag — i den Alder!

Tæppe.

2. Akt: II Del

Dagen efter. Pastor Mildes Studereværelse. Hyggeligt og stilfærdigt møbleret. Ved Vinduet ligger den gamle Præst paa Knæ, fordybet i Bøn.

Døren rives op. Volmer styrter ind. Haaret hænger ham i Tjavser ned over Panden. Han ser forstyrret ud. Vesten er ikke knappet. I Haanden holder han en Avis. Da han ser Præsten paa Knæ, peger han paa ham og brister ud i en høj Latter. Pastor Milde rejser sig stille og gaar hen og tager begge hans Hænder

- (157) Pastor Milde: Goddag, min Ven. Goddag! Jeg troede, du var syg; det fortalte din Onkel mig da i Aftes, da jeg talte med ham i Telefonen.
- (158) Volmer: (*driver rundt i Værelset*) Naa, De troede, De troede! Jamen hvilken Garanti har De for, at Deres tro er rigtig? Hvorfor tror De saa meget, Mand, naar De ingenting ved?
- (159) Milde: Saasaa, min Dreng, saasaa, saasaa! Er det saa slemt?
- (160) Volmer: (*synker ned paa en Stol; i Hulken*) Det er meget, meget værre.
- (161) Milde: Ja, jeg forstaar dig saa godt, min Dreng — —
- (162) Volmer: (*farer op*) Nej, De gør ikke; De lyver, som De altid gør, baade paa Prækestolen og fra Alteret og ethvert andet Sted, hvor De færdes. De lyver, fordi De taler om, hvad De tror; men jeg — jeg taler Sandhed — fordi jeg ved, jeg ved o, Gud hjælpe mig for, hvad jeg ved.
- (163) Milde: Saasaa, min Dreng! der er jo mange, der har haft det værre end du. Tænk paa en Mand som Profeten Hoseas²⁰ — —

²⁰Hoseas: En af de mindre gammeltestamentlige profeter, som levede i Israel i 2. halvdel af 700-tallet f.Kr. I GT findes hans forkyndelse i Hoseas' Bog, hvori der bl.a. berettes, at han giftede sig med horkvinden Gomer, med hvem han fik tre børn. [DSD & BOE]

- (164) Volmer: Hvad han?
- (165) Milde: Hans Hustru var ham utro.
- (166) Volmer: Hvad saa? Var det ikke tifold bedre end dette? Han havde dog smagt hendes Læber, glattet hendes Lokker, gemt sit Hoved i hendes Skød. *Jeg* har intet af dette. *Han* havde dog kendt Lyksaligheden. *Jeg* har aldrig kendt den og vil heller aldrig komme til det. O, er du ikke ganske fra Vid og Samling, gamle Graaskæg, vær knælende²¹ og riv dit Hovedhaar ud og hyl til din Gud og bed og tigg og frygt ham, at det dog i det mindste maa gaa mig, som det gik Profeten Hoseas!
- (167) Milde: Saasaa, min stakkels Dreng, min stakkels Dreng?
- (168) Volmer: Stakkel — Hvad forstaar De Dem paa det? Hvad forstaar De — — —
- (169) Milde: Jo, min Dreng, jeg forstaar dig — —
- (170) Volmer: Nej, det er Løgn. De forstaar mig ikke, og hun forstaar mig ikke, og der er ingen i den vide Verden, der forstaar mig.
- (171) Milde: (*fast*) Jo — Gud!
- (172) Volmer: (*slaar om*) Ah! Gud! Det er sandt — nu skal De høre (*fortroligt hviskende.*) Jeg skal betro Dem noget — Ser De, Onkel blev hos mig sent i Aftes; men saa fandt jeg paa et Fif: jeg lod, som om jeg var falden til Ro; men jeg var ikke, haha! jeg var ikke — hahaha! — og saa gik han — ha! — fra mig, forstaar De, og saa stod jeg op — hahaha! — og fandt mit Tøj — hihi — og saa klædte jeg mig paa og gik ud i Skoven — og der har jeg gaaet hele Natten og ledt efter Gud.
- (173) Milde: Har du ledt efter Gud, min Dreng?
- (174) Volmer: (*knytter Hænderne*) Ja, jeg har, men jeg kunde ikke finde ham; for han havde gemt sig for mig, den Satans Gud! Han sad og kukkede inde i Buskene; men hver Gang jeg tittede om bag Bladene, saa var han væk, det Bæst. Jeg skal sige Dem, han har jo en ond Samvittighed, ligesom Adam i gamle Dage²². Nu er Forholdet bare vendt om. Før var det Mennesket, der gemte sig for Gud; nu er det Gud, der maa gemme sig for Mennesket. For han ved godt, han har gjort ondt imod mig, uden at jeg har fortjent det. — Ha, det er mærkeligt, at Folk med en ond Samvittighed, de gemmer sig. — Hvor er Berger? Hvor er Harald Berger, siger jeg? Han har gemt sig her. Jeg vil finde ham. Hvor er han? (*Han begynder at søge bag Stole og Borde.*)
- (175) Milde: (*tørrer sine øjne*) Han er ikke her, min Dreng.
- (176) Volmer: Saa send Bud efter ham! Jeg maa tale med ham. (*Hvisker*) Jeg skal sige Dem, jeg har ogsaa en lille Forretning, jeg skal have afsluttet med ham. (*Raaber*) Men saa send dog Bud efter ham, naar jeg siger det, for Pokker!
- (177) Milde: (*vil gaa*)
- (178) Volmer: Nej, De skal ikke gaa nogen Steder hen, De skal blive her og ringe, jeg vil passe paa Dem; for jeg ved godt, at hvis De slipper væk fra mig, henter De bare min

²¹ Ordet er vanskeligt at tyde i manuskriptet

²² *ond Samvittighed, ligesom Adam i gamle Dage*: Reference til syndefaldet i Paradis jf. GT: 1. Mos. 3.

Onkel; for De tror, jeg er sindssyg. Men jeg er ikke sindssyg, for jeg er den eneste vise paa Jorden.

(179) Milde: Jamen Berger er jo oppe til Examen nu.

(180) Volmer: Hvad saa? Hvad betyder en Examen i forhold til et Liv? Det gælder min Sjæls evige Existens. Ring — ring, siger jeg!

(181) Milde: (*ringer og forlanger Numret*)

(182) Volmer: (*river Røret til sig*) Hallo! Er det hos Berger? Er Harald hjemme? Sig til ham, at han maa øjeblikkelig komme hen til Pastor Milde! Øjeblikkelig! Farvel! (*lægger Røret.*)

(183) Milde: Er der ikke noget, du vil have, Volmer? Lidt at spise f.Eks.?

(184) Volmer: (*i graad*) Om der er noget, jeg vil have? Jo, det er der, det er der. Hende vil jeg have. Hun var min Drøm i disse lange Aar, hun var mit Haab, min Tro, min Kærlighed. Hvad er et Menneske værdt, naar Haabet er revet fra ham, Troen forgiftet og Kærligheden myrdet? Altid, naar jeg tittede ind i Fremtiden, saa gød hun Evighedssolens Gyldenlys over min Id²³. Det var for hendes Fødder, jeg nedlagde alle min store Aands straalende Triumpfer og Sejre, og det var hendes milde Hænder, der skulde læge de Saar, jeg hentede mig i Striden; det var hendes Øje, der skulde tilstraale mig Styrke, naar jeg var træt af at kæmpe, og det var hendes Børn, hendes og mine, der skulde arve mit Livsværk og bære mit Navn i den næste Slægt. — Nu er alle Drømmene knuste, som man splintrer den tynde Isflade paa den spejlblanke Dam. Hele mit Liv er et Lig kun, der raadner i Jordens Skød.

(185) Milde: Græd kun, Volmer! løs kun din Smerte op i Taarer! Det lindrer.

(186) Volmer: (*springer op*) Hvem har sagt, det skal lindre? Jeg vil ikke lindres, jeg vil hærdes. Jeg vil kæmpe, vil jeg, kæmpe med Tyrannen deroppe, ham, der har haanet mig alle mit Livs Dage og nu har taget det sidste fra mig. Derfor ledte jeg efter ham i Nat; thi jeg vil finde ham og kæmpe med ham. Og *nu* kan jeg sejre; thi jeg har ikke mere, han kan tage fra mig; der er intet Punkt, han kan ramme mig paa. Der er intet han kan tage fra mig mere undtagen Livet. Og tager han det, da — haha! — da er han snydt, for da har jeg sejret.

(187) Milde: Volmer! Tror du ikke, du vil hjem?

(188) Volmer: (*grundende*) Hjem — hm! Hjem? Jamen jeg har jo ingen Hjem. Ak! det dejlige Hjem, som mine gyldene Fremtidsdrømme havde sammentømret, hvor hun var Lykken og Lyset for mig og vore smilende Børn — ak! det var jo bygget paa Landet, og Floden kom, og Vindene blæste, og de for mod Huset, og det faldt, og dets Fald var saare stort.

(189) Milde: Jamen der er jo et andet Hjem, lille Volmer — —

(190) Volmer: (*hvisker*) Ved De det? Ja, det er sandt. Derfor tog jeg Avisen med. Se,

²³Id: Virksomhed, gerning.

her staar det, her staar det i Avertissementstidende²⁴ for i Dag: Brugte Møbler. Hele Dødsboer, hele Hjem, ogsaa enkelte Stykker, Pianoer, Pengeskabe og alt andet sælges til Dagens laveste Pris. G. Hansen, Slotsgade 17 Telefon Nora 1909 v.

Vil De ikke hjælpe mig, Pastor Milde? (*I Hulken*) Vil De ikke ringe derhen og spørge, hvormeget et Hjem koster — maaske det endnu var en Mulighed — bare det ikke er for dyrt! (*Det banker. Berger træder langsomt ind. I Kjole.*)

(191) Volmer: (*løber imod ham*) Er det dig, Berger? O, du — du — (*kaster sig paa Knæ for ham*) du vil ikke tage min lille Pige fra mig — vil du vel? Du kan ikke nænne det. Vel? Naar du ved, du berøver mig Livet og Lyset, saa kan du ikke nænne det. Og naar jeg nu beder dig — paa Knæ — saa inderligt om det, o nej, o nej, saa tør, saa kan du ikke sige nej.

(192) Berger: (*rejser ham op*) Min stakkels Ven! Min²⁵stakkels, stakkels Ven!

(193) Volmer: Ven! Tror du, jeg vil være Ven med dig? Du, som har listet dig ind i mit Hjerter og afluret min Tunge, hvad der var min Tankes Tanker baade Nat og Dag, og stjaalet mit Aandedrag fra mig og dryppet Gift i min Lever og staar nu med tørre Øjne og sparker til mit Lig! Er *det* Venskab? Tvi²⁶ for Venskab! Føj! Føj!

(194) Milde: Vil du ikke hjem til din Mor, Volmer?

(195) Volmer: Mor — Mord! Hahaha! Har du en Revolver, gamle Mand, saa skal du se Mord. Først vil jeg myrde Skurken, der bedrog mig, og saa Skøgen, der var mig utro, og saa mig selv, der lod mig bedrage, og saa dig — gamle Taabe. Milde hedder du, men Vilde burde du hedde; for dit Liv har været rent ud i det vilde; thi du har troet paa en god Gud, og der er kun en ond Gud, og du har bedt til den onde Gud, om han vilde — gøre godt — — — Aah. Jeg er saa træt!

(196) Milde: Saa læg dig lidt ned paa Sofaen og faa mit Tæppe om dig, min Dreng! Saadan! Har du det nu lidt bedre?

(197) Berger: Jeg kan vist godt — gaa igen.

(198) Volmer: Nej, nej, du maa ikke gaa, Harald. Du maa ikke gaa; for jeg skal have sluttet en Forretning med dig, ser du. Det er jo gaaet mig saadan, at jeg har opdaget, at alle Kvinder er ens, at det er Mænd med ranke Rygge og stærke Muskler, de attraaer, Mænd, som kan knuge dem i deres Arme, saa de maa skrike i Smerter derved. Saadan er de alle. Mandens *Aand* er ligegyldig. Jo mindre *Aand* og jo mere *Krop*, des bedre er det. Og de er alle ens. Hvadenten det er kloge Kvinder, eller det er dumme Kvinder, hvadenten de tænker paa Gud i Himlen eller Paafuglefjer i Hatten, saa er de ens.

(199) Berger: (*beroligende*) Er du nu sikker paa det, Volmer?

²⁴ *Avertissementstidende*: Fra fransk "avertissement", bekendtgørelse, som mod betaling indrykkes i pressen, jf. "annonce". I dansk sammenhæng kendes ordet bl.a. fra "Berlingske Politiske og Avertissementstidende" (1833). [DSD]

²⁵ I Munks håndskrevne manuskript brydes her med den hidtidige sidenummerering.

²⁶ *Tvi*: Ordet "tvi" er en gengivelse af lyden fra den handling at spytte, og bruges som udtryk for afsky, ringeagt eller ærgrelse. [ODS]

- (200) Volmer: (*skriger*) Ja, jeg er (*indsmigrende*), men du — saa var det, jeg vilde bede dig om, naar du nu ved, at jeg ikke kan leve uden hende, saa var det, jeg vilde spørge dig, om du ikke for rimelig Erstatning, naturligvis, vil sælge mig et Par — et Par — Muskler. Vil du det?
- (201) Berger: (*undvigende*) Jeg ved ikke rigtig — —
- (202) Volmer: Jo, det maa du vide, det *maa* du gøre. Bare et Par, forstaar du — et Par Pund skært Kød²⁷ — det er vist nok; men helst Benmuskler, tror jeg nok, helst Benmuskler; det er vist det bedste. Vil du ikke nok det? — Nej, jeg kan se paa dig, du ikke vil, du Djævelens Menneske! Ha-a, du skulde ikke ønske dig, at du var Antonio, og jeg var Shylock, — ved Gud i Himlen, ingen Dommer skulde snyde mig! — Nej, nej, hvor vil du hen, Præst, hvor vil du hen? Stands ham, Berger, stands ham, siger jeg! Han vil udlevere mig til Onkel.
- (203) Milde: Ja, min Dreng, nu har jeg sendt et Brev til din Onkel; han maa have at vide, hvor du er. Du har ogsaa bedst af at komme hjem til dit eget Værelse.
- (204) Volmer: Men det vil jeg ikke; det vil jeg ikke. Jeg vil flytte. Jeg har været ude nu til Morgen for at se paa Værelse, og jeg er nøjsom. Jeg kom ind hos en lidt hernede i Gaden. ”Kan jeg faa et af Deres Værelser til Leje?” spurgte jeg; ”det skal ikke være møbleret, og der skal hverken være Lys eller V.C.²⁸, ikke engang V.C. haha; De skal blot sørge for, at jeg ikke fryser i det, det er det eneste Krav, jeg stiller.” Men paa den Betingelse havde han ingen, og der stod dog ellers saa mange smaa, hyggelige Værelser, netop saadan nogle, som jeg havde Brug for, ubenyttede hen i Vinduerne; for det var et Ligkistemagasin.
- (205) Berger: Nu kommer din Onkel vist snart, Volmer.
- (206) Volmer: Lad komme, lad komme! Han hører ikke til *mine* Folk. Han har ikke Øjet aabent for, hvad Kampen med Gud vil sige. (*Olesen kommer ind, uden at Volmer lægger Mærke til ham.*)
- (207) Volmer: Men det, der kræves for, at Kampen skal føres sejrrikt igennem, er, at der kommer et Menneske, der er villig til at lide lige saa meget for sin Overbevisning, som Jesus led for sin, og at dets Tilhængere er villige til at lide lige saa meget, som Jesu Efterfølgere har lidt. Saa er Partiet lige, og saa kan Kampen begynde.
- (208) Milde: Se, min Dreng, nu er din Onkel kommet.
- (209) Volmer: (*uden at høre ham*) Men det Menneske maa kun ville lide for sin Overbevisnings Skyld, ikke af Ærgerrighed eller Lyst til at beundres eller noget af den Slags.

²⁷ *et Par Pund skært Kød*: Reference til William Shakespeares ”Købmanden i Venedig” (1696-1697), hvor den fattige venetianer Bassanio, gennem vennen og handleren Antonio, låner penge af den rige, jødiske pengeudlåner Shylock for at kunne rejse og gøre kur til den smukke og kløgtige Portia. Shylocks betingelse for pengelånet er, at Antonio skal svare med pund af sit eget kød, hvis lånet ikke tilbagebetales i tide. [BOE & DSD]

²⁸ V.C.: Fordansket version af ”W.C.”, som kommer af det engelske ”water closet”. [ODS]

- (210) Olesen: Det er sågu en farlig Redelighed. Hvad Pokker gaar der af dig, Knægt? Staa nu op og kom med hjem og lad os faa noget Aftensmad.
- (211) Volmer: De døde spiser ikke.
- (212) Olesen: (*Tænder sin Cigar*) Det er der saagu noget i. Men derfor kan vi to vel nok tage os et Foder?
- (213) Volmer: Hvorfor gør du Nar af mig? Hvor kan I nænne at gøre nar af mig? Skønt — det gør ikke noget. Naar bare I ikke siger noget ondt om *hende*. Det kan jeg ikke taale. For hende elsker jeg jo — Samson²⁹ kan taale alt, naar bare ikke Filisterne³⁰ faar at vide, at det er Dalila, der har forraadt ham; thi Dalila elsker han jo. (*Han falder tilbage og lukker Øjnene.*)
- (214) Milde: Mon det ikke er klogest at hente en Læge?
- (215) Berger: Jeg skal springe hen og hente Dr. Friborg.
- (216) Milde: Ja, gør det. (*Berger løber.*)
- (217) Olesen: Lad bare være! (*Han finder sig den bedste Lænestol.*) Naa, han er rendt. Saa lad ham rende. En Læge nytter saagu ingenting. Jeg kender nok den Sygdom — Kærestesorg. Vi havde i gamle Dage en Kat paa Pensionatet. Bæstet kunne ikke komme ned i Gaarden til de andre Katte. Herren fri os for Mjaven, der var! — Den er for Resten død nu, tror jeg nok.
- (218) Milde: (*alvorlig*) Tilgiv, Hr. Olesen — jeg ved, De er en mærkelig Mand; men jeg synes, Tilfældet her er for alvorligt til at tage paa den Maade.
- (219) Olesen: (*gaber*) Det kan der saagu være noget om, Hr. Pastor.
- (220) Milde: (*ryster paa Hovedet og vender sig bort*) Jeg forstaar det ikke (*pludselig folder han sine Hænder og ser op og siger stille*) Fader, kan Du eller vil Du ikke hjælpe?
- (221) Volmer: Jeg ligger og tænker paa, det staar jo i Hitopadesar³¹, i Indernes gamle Visdomsbog; atter og atter staar det der — hvorfor vil man saa ikke tro?
- (222) Milde: Hvad staar der, min Ven?
- (223) Volmer: Det staar der igen og igen: Paa Floder, paa Krigsfolk, paa vilde Dyr med skarpe Klør og spidse Horn skal man ikke stole, ej heller paa Kvinder og Konger. Og senere hen: Naar der ingen Lejlighed gives, intet passende Øjeblik, og ingen Forfører er nær, da er Kvinderne tro. Og længere omme: Ilden har ikke Brænde nok og Havet ikke Vand, Døden har ikke Liv nok og Kvinden ikke Mænd. Og til allersidst: Elskov

²⁹Samson: Jf. den bibelske fortælling om den kæmpestærke Samson (GT: Dom. 13-16), der bekæmpede filistrene. Hans kraft sad i håret, som elskerinden Dalila klippede af, mens han sov. Filistrene lænkede ham, men da håret var vokset ud igen, væltede han filistrenes tempel og døde med dem. [DSD]

³⁰Filisterne: Filisterne var oprindeligt et navn på et semitisk folk i oldtidens Palæstina, som var israelitternes værste fjender. Konflikten mellem de to folk beskrives i GT: Dom. 13-16. [BOE]

³¹Hitopadesar: Reference til Hitopadeśa (sanskrit for ”nyttig belæring”), en indisk fabelsamling af Narayana skrevet mellem 900 og 1300-tallet. Hitopadeśa er skrevet med henblik på unge prinsers uddannelse i statskundskab og livskunst, og værket består af fire bøger: Erhvervelse af venner, Brud mellem venner, Krig og Fred. [DSD]

maa man undfly af sit ganske Hjerte. — O, hvorfor tror vi det saa ikke? (*Berger og Læge Friborg kommer.*)

(224) Friborg: Hvad, er De bleven krank³², Hr. Kandidat?

(225) Volmer: (*mumler*) Nej, han havde Ret, min gamle Matematiklærer. Ved De, hvad han plejede at sige, Hr. Doktor?

(226) Friborg: Nej, lad høre!

(227) Volmer: Han sagde: ”Det er s’gu Satans!” sagde han. O, han havde Ret, langt mere Ret, end han havde tænkt sig. — Det er netop Satans; altsammen er det Satans; der er ingenting, der er Guds.

(228) Friborg: Maa jeg føle Deres Puls?

(229) Volmer: Puls? Hvad skal De med min Puls? De er Læge, hvad har De her at gøre? Her er ingen Brug for Læge. Kan De give mig mit Liv igen? Kan De skaffe mig min Sjæl tilbage? Nægter De at opføre mine Drømmes sønderbrændte Slot paany og kaste Kærlighedens Straaler over det, saa Fuglene kvidrer, og Blomsterne spirer, og mit Hjerte slaar i Takt med Naturens Fryd.

(230) Friborg: (*vender sig til de andre*) Jeg tror, her er kun eet at gøre.

(231) Olesen: (*lægger Benene over Knæ*) Lade Tøsen hente.

(232) Friborg: Netop.

(233) Berger: Mener De med Tøsen min Kæreste?

(234) Olesen: Saagu ja.

(235) Milde: Har De noget imod det, Berger?

(236) Berger: Ingenlunde. Bare det kan nytte!

(237) Friborg: Jo, jeg tror, hun er den eneste, der kan faa dysset ham i Ro; og *det* er den eneste Redning.

(238) Berger: (*gaar*) Om et Kvarters Tid kan vi være her igen.

(239) Milde: Men tror De ikke ogsaa, hans Mor — —

(240) Friborg: Hvis hun blot ikke boede saa langt ude paa Landet.

(241) Milde: Nej, jeg tror dog, vi maa sende Bud. Vidste vi kun Adressen!

(242) Friborg: Men den kan da Hr. Olesen sige os.

(243) Olesen: Hvilket?

(244) Friborg: Hans Mors Adresse.

(245) Olesen: Naa! — Stine har sgu telegraferet; hun kommer nok anstigende i Morgen.

(246) Milde: Men er det ikke rigtigst at faa ham i Seng?

(247) Olesen: Saa skal han sgu hjem hos mig.

(248) Milde: (*lidt hvast*) Det er vist bedre, han bliver her.

³²*krank*: Middelnedertysk ord, som betyder svag eller syg. [ODS]

- (249) Olesen: (*gaber*) Ja, men jeg vil sgu have ham hjem.
- (250) Friborg: Det holder jeg ogsaa for rigtigst.
- (251) Milde: Ja, ja da! — Men skal vi ikke forberede ham lidt paa, at hun kommer?
- (252) Olesen: Lad hellere være!
- (253) Friborg: (*samtidig*) Ja, hvis *De* vil gøre det. De duer visst bedst til det.
- (254) Milde: Ja, det skal jeg. — Volmer, har du hørt, her kommer Fremmede om lidt?
- (255) Volmer: Hm!
- (256) Milde: Ved du, hvem det er, min Dreng?
- (257) Volmer: Hm!
- (258) Milde: Kan du ikke gætte det?
- (259) Volmer: Hm!
- (260) Milde: Tænk dig nu godt om, saa skal du se, du kommer nok paa det.
- (261) Volmer: Hm!
- (262) Milde: Det er hende, du.
- (263) Volmer: (*rejser sig langsomt op; hans Øjne straalere*) Kommer hun til mig?
- (264) Milde: (*nikker*)
- (265) Volmer: O, jeg burde have vidst det! O, Tak, du kærlige Gud!
- (266) Milde: (*til Olesen, lidt triumferende*) Kan De se, det var godt, vi sagde det?
- (267) Olesen: Nej, saagu om jeg kan!
- (268) Volmer: O, jeg burde have vidst, at hele denne Rædsel kun kunde være et Virkelighedens Taagevæv. Hun kommer — hun kommer, O, saa er alting godt. (*Han stryger sig hen over Panden.*) Det Haar, det Haar. (*Han smiler.*) Det er visst ikke saa velredt.
- (269) Friborg: (*vist*) Der har De en Kam.
- (270) Volmer: (*i stille Lykke*) Nej, Tak, det gør ikke noget, for hun ser kun paa Sjælen, paa det virkelige, det, der har bestaaende Værd!
- (271) Milde: (*uroilig*) Jeg er bange for, at han har misforstaaet — — —
- (272) Olesen: Saagu!
- (273) Friborg: Han maa ikke modtage hende i en gal Tro, saa bliver han kun mere oprevet senere.
- (274) Milde: Ja, Volmer, Berger er gaaet efter hende.
- (275) Volmer: (*smiler*) Naa, saa kommer de vel begge to?
- (276) Friborg: Ja, de følges nok ad.
- (277) Milde: (*skælvende*) Ja, nu er de jo forlovede.
- (278) Volmer: (*springer op og slynger Tæppet langt væk*) Nej. Nej. Nej. Jeg taaler ikke, I siger noget ondt om Ellen. Jeg tillader ikke, at I lyver hende noget paa. Ingen

uden Samson maa vide, hvor slet Dalila er; enhver anden, som ved det, ham knuser Samson (*Stille*) Men det gør ikke noget, at Samson ved det, for han tror det ikke; thi han elsker hende.

(279) Milde: Jamen lille Volmer, har hun nogen Sinde lovet dig at blive din?

(280) Volmer: Nej, det har hun ikke; men jeg har følt det i mig, at hun maatte blive min; thi ellers er Gud ond; men hun har sagt til mig, at Gud er god, og hun kan ikke lyve.

(281) Milde: Men nu *er* hun jo ikke din — —

(282) Volmer: Jo, hun er. Jeg vil kæmpe for hende og med hende og tvinge hende til at blive min. Jeg vil ikke slippe hende — (*i fortvivlet Kval*) Tror I ikke, at naar hun ser, hvordan jeg nu er, at saa vil hendes Hjerterøres, og saa vil hun ikke kunne sige nej? Tror I det ikke? O, tror I det ikke? (*paa Knæ*) Jeg beder jer saa inderlig: sig jo! (*de tier.*) Naa, saa sig ingenting da, saa ti stille, saa ti stille, for Helvede! — Aah! (*Døren gaar op, Ellen Brix og Berger træder ind.*)

(283) Volmer: (*gaar et Skridt tilbage, løfter Hænderne som til Ed og tordner*) Hvad vil du her, du Horkvinde, du Skøge og Bolerske? Kommer du for at se Samson lide, som han ligger i de Filisterbaand, *du* har spundet? Ve dig! Du har myrdet min Sjæl! Og det har du ikke Lov til. Mit Legeme kan du myrde; det havde kun været en Kærligheds Gerning, jeg vilde takket dig for; men myrde min Sjæl og lade mit Legeme kravle omkring uden Sjæl og raadne, længe før det dør, det har du ikke Lov til; det taaler hverken Jahve³³ eller jeg. Jahve straffe dig! Hans Hænder være løftede mod dig, og hans Næses Pust kommer over dig! Da skal dine Rosenkinder falme, og dit Øjes Stjernelys gaa ud. Kræft skal æde dine stolte Bryster, og Spedalskhed slaa din fagre Krop med Bylder — nej, nej, nej, nej, nej, hvad er det, jeg siger, hvad er det, jeg — gør? (*Kaster sig til Jorden for hende.*) Træd paa mig, du rene og ædle, du; i hvis Mund der ikke er Svig, og i hvis Hjerter ej Synd har til Huse! Tilgiv mig alt, hvad den onde Aand lagde mig paa Læben; thi du er kun god og mit Hjerter elsker dig. Alt, hvad der er skært og rent i Verden, det rummes i dig, og Lyset fra Paradiset svøber sig omkring din Pande. Nej, det er ikke dig, der er ond; for du kan ikke gøre for, at du ikke elsker mig. Nej, det er Gud, der er ond. Det er ingen Ed, men det er korrekt Dansk, naar jeg siger, at til at styre Verden har vi Satan til Gud, bogstavelig talt, det er Satan til Gud — — men hvordan den slette Gud kan have skabt noget saa godt som dig, det forstaar jeg ikke, o nej, det kan jeg da ikke forstaa. (*Han gaar hændervridende op og ned.*)

(284) Ellen Brix: (*tager ham blidt i Armen og trækker ham ned paa Sofaen*) Men Gud er jo heller ikke ond, Gud er god.

(285) Volmer: (*river sig løs*) Ja, hvad kan det nytte mig, at Gud er god mod dig og mod

³³ *Jahve*: Den gammeltestamentlige betegnelse for Gud var JHWH. For at undgå at udtale Guds navn forsynede de middelalderlige håndskrifter til GT gennemgående konsonanterne JHWH med vokalerne i "adonaj" (hebraisk for "herre" i flertal) - deraf dannes formen Jahve og Jehova. [DSD]

Berger og mod Pastor Milde og mod alle de andre, naar han er ond mod *mig*?

(286) Ellen: Gud er heller ikke ond mod Dem. Han er ikke ond mod nogen. Han er altid god.

(287) Volmer: Ja, hvorfra ved du det?

(288) Ellen: Det tror jeg.

(289) Volmer: Men *jeg ved*, han er ond.

(290) Ellen: Jamen Tro er mere end Viden.

(291) Volmer: (*Synker ned i Sofaen og mumler*) Er Troen mere end Viden?

(292) Ellen: Ja, den er.

(293) Volmer: Hvorfor er den det?

(294) Ellen: Det ved jeg ikke, men det *er* den.

(295) Volmer: Nej, se, det ved hun ikke; men hun er dog fuldt og fast overbevist om det alligevel. — Maaske er Troen mere end Viden, fordi, hvad man ved, det tror man ogsaa; men man behøver ikke at vide, hvad man tror. — Ja, se, *jeg* maa ræsonnere mig til saadant noget, men *hun* har det af rent Instinkt. Derfor kan vi Mænd ikke kæmpe med jer Kvinder, for vi har kun Logikkens skarpe Sabler, men I sidder i Troens sikre Borg.

(296) Ellen: Men naar vi Kvinder tilbyder at aabne Trosborgens Porte for jer, saa siger I nej.

(297) Volmer: (*skriger*) Nej, det var just det, jeg bad *dig* gøre, og saa — (*slaar pludselig om og hvisker*) saa sagde du, du kunde ikke. — Men Ellen, o, lille Ellen! (*Griber hendes Haand.*) Kan det ikke ændres?

(298) Ellen: (*mildt*) Nej, det kan ikke ændres; thi — —

(299) Volmer: (*raaber*) Thi hvad, hvorfor ikke?

(300) Ellen: Fordi Gud har bestemt mig for en anden.

(301) Volmer: Og den anden — det er dig, Harald, det er dig. Aah! At tænke sig, at af Jordens sytten Hundrede Millioner Mennesker er der kun een for mange, kun een eneste, og den ene er dig! Hvis bare du var væk, saa gjorde de andre Seksten Hundrede og ni og halvfems Millioner, ni Hundrede og ni og halvfems Tusinde og ni Hundrede og ni og halvfems ingenting. Føler du dig ikke smigret ved at spille en saa uhyre Rolle? — Og dig gav jeg min Velsignelse, da du kom og fortalte mig, at du var bleven forlovet. Saa nederdrægtigt bar du dig ad, at du tillistede dig min Velsignelse først, og saa spyttede dit Slim ud mit Hjerteblood bagefter. Det var handlet som af en Ven, haahaa! Du er jo endnu lumpnere end Jakob, da han stjal Esaus Velsignelse³⁴.

³⁴*Esaus Velsignelse*: I Bibelen fortælles om Isaks og Rebekkas to tvillingsønner, Esau og Jakob. Jakob lokker Esau til at sælge sin førstefødselsret for en skål røde linser jf. GT: 1. Mos. 25,19-3. Tvillingerne bliver dog hver især forfædre til to folkeslag, edomitterne (Esaus efterkommere) og israelitterne (Jakobs efterkommere), men pga. det ufine køb af Esaus førstefødselsret bliver Jakobs efterkommere det dominerende folk. Denne henvisning skyldes, at finansdirektøren har svindlet med rigets penge for at erhverve sig olierettigheder. [BOE & DSD]

Og til en saadan Karl som dig skulde Gud have bestemt hende! — skønt — det er troligt nok. Han stod jo ogsaa Skurken og Bedrageren Jakob bi og var ond imod den uskyldige Esau. — Og dog, hvorfra ved du, Pige, at Gud har bestemt dig for ham? — Nej, du ved det ikke; du tror bare. Og hvordan skal jeg omstemme dig? Jeg er afmægtig; jeg kan ikke kæmpe med dig; jeg formaar ingenting. Du kommer her med din Tros sikre Viden; og jeg — jeg har kun Logik.

(302) Ellen: (*mildt*) Hvorfor kan De da ikke slippe den Logik, naar De ser, den ingenting er værd?

(303) Volmer: Hvorfor? Fordi jeg er en Mand; og vi Mænd maa modsat jer Kvinder sætte Sandheden over Lykken. Og Følelsen lyver og gør lykkelig, Forstanden taler Sandhed og gør ulykkelig.

(304) Ellen: Er De sikker paa det?

(305) Volmer: Nej, nej, nej. Jeg er ikke sikker paa noget. For *min* Følelse gjorde just mig ulykkelig. Men *kan* det ikke ændres? Se jeg knæler ned for dig, og jeg fortæller dig, at min Sjæl gaar fortabt uden dig, og at jeg ikke kan leve uden dig, og at naar du gaar fra mig, saa er Solen slukket, og Jorden øde, og Gud er død; men naar bare du er her, saa skinner og varmer Solen, og smiler og aander Jorden, og Gud er levende Kærlighed; og jeg trygler og beder dig og besværges dig ved alt, hvad der er af godt og skønt i Livet, — — nej, nej, den Ed er for ringe — men jeg besværges dig da ved alt, hvad der er af ondt og hæsligt i Verden, gaa ikke fra mig, gaa ikke fra mig, o, hvad svarer du da?

(306) Ellen: Jeg kan det ikke — —

(307) Volmer: Ja, kan du det ikke, saa kan du det ikke, og saa har jeg spildt mit Liv — Aah, jeg har vaagnet i hede Sommernætter og mærket den brændende Attraa ryste min Krop. Ogsaa jeg har kendt til Mandehaandens vilde Længsel efter at famle over mælkehvide Kvindebrysters spændte Hud. Og de har kaglet uden for mine Ruder, og de har hvisket op til mig med bønlig Stemmer og budt mig deres ringe Legemer til Leje for een eneste Nat. Men jeg har bidt mig i min Læbe, saa Blodet er rundet, og tvunget mine Øjne i. Søvnløs har jeg væltet mig paa Lejet og ikke villet fulgt mit koglende³⁵ Blods kogende Bud. Thi ren som en Jomfru vilde jeg give dig mig; skær, som jeg forlangte *dig*, og som jeg vidste, *du* var, vilde *jeg* være, og ikke een Plet skulde klæbe til noget, jeg vilde give *dig*. Naar nu du ved, hvor frygtelige Livtag, jeg har taget med mig selv for *din* Skyld, saa sig mig, hvad svarer du mig da?

(308) Ellen: (*bævende*) Jeg vil saa gerne, men — —

(309) Volmer: Men du kan ikke, du kan ikke, du kan ikke; og alt, hvad jeg har gjort, og alt, hvad jeg har lidt, og alt, hvad jeg har naaet, har altsaa været sindssygt og vildt og forgæves. Hører I det, allesammen, hører I det? Det Bæger, som var mine Kammeraters hemmelige Lyst, det har jeg vist fra mig for en taabelig Indbildnings

³⁵*koglende*: Betegner trolddom, at trylle eller udøve magi. [ODS]

Skyld. Godt! Jeg vil ikke mere spilde min Ungdom, min Lykke og min Kraft. Skaf mig en Skøge! Er der ingen? Hid med en Skøge, en Skøge!

(310) Ellen: For Himlens Skyld — — —

(311) Volmer: Ja, der ser du, hvordan jeg elsker dig. Naar *du* tages fra mig, er jeg selv rede til at sælge mig til Uhumskheden straks. *Du* har holdt mig oppe, *du* har været min Styrke — og saa maa jeg nøjes med Skøgerne i Stedet for dig. De er Surrogat³⁶ for den ægte Vare — haha! Aah Ellen, Ellen, Ellen, hvor usigeligt, urimeligt, fortvivlet, afsindigt, ulykkeligt elsker jeg dog dig!

(312) Ellen: (*i kval*) Jeg kan ikke — — —

(313) Volmer: Jeg ved godt, at jeg selv har tildigtet hint Blik og Haandtryk altfor, altfor stor en Betydning, at du aldrig har brudt dig om mig paa en saadan Maade, som jeg vilde og haabede og drømte mig det til. Men naar du nu ser, hvor grænseløs ulykkelig jeg er, hvilken navnløs Kvide nager i mit Hjerter, naar du ser alt dette, o, saa giv, saa giv mig det — af Naade!

(314) Ellen: Volmer!

(315) Volmer: O, ja! For første Gang har jeg hørt din blide Stemme nævne mit Navn. Gør det engang til! Sig det een eneste Gang til, saa jeg ogsaa har hørt det for sidste!

(316) Ellen: Volmer!

(317) Volmer: Tak! — Og gaa saa! Gaa saa! Baade du, baade De, mener jeg, og Berger! Farvel! (*De gaar.*) Men I andre tre, hvad I? Er der ingen af jer, der har en Revolver? For Satan da ogsaa, hvordan skal jeg klare mig uden en Revolver? (*Griber Pastor Milde i Øret og hvisker til ham.*) Jeg skal sige dig, jeg har ikke opgivet Haabet endnu. Kan jeg bare faa en Revolver, skal jeg nok faa Ram paa ham. Og naar først *han* er væk, saa er der vel ingen anden, som Gud har bestemt hende for — haha!

(318) Olesen: (*rejser sig langsomt og lægger Cigaren fra sig*) Nu har min Vogn saagu snart holdt længe nok derude. Skal vi nu ikke pille af, Volmer?

(319) Volmer: Hvad? er du her ogsaa, Onkel? Naa, hvad har du saa lært af denne Dag? Ved du, hvad *jeg* har lært af denne Dag, Onkel? Jeg vil betro dig det, hvis du vil love mig ikke at sige det til nogen!

(320) Olesen: Ja, jeg skal sgu nok holde Bøtte.

(321) Volmer: Se, jeg har lært, at Mændene ikke skal tro om nogen Kvinde, at hun er en Engel; thi det *er* hun ikke. Kvinden er jo bare et Væsen som os andre. Hun spiser som os andre og drikker som os andre. Hun har Ørevoks, hun pudser Næse, og hun gaar paa V. C. Hahaha! hun gaar paa V. C. hahaha! — Endskønt, det er nu ikke til at le af; for det er saa fortvivlet alvorligt. Hele Mandens Tro paa Kvinden som et frelsende Væsen fra en højere og renere Verden bryder uhjælpeligt sammen paa dette gyselige Faktum, at hun gaar paa V. C. (*Vender sig pludselig mod Pastor Milde.*) Du lyttede, du gamle Slyngel. Jeg havde ikke tiltroet dig saa megen Træskhed. Du

³⁶Surrogat: Det samme som erstatning, fx kaffesurrogat.

hørte, hvad jeg sagde. Nægt det ikke! (*Ryster ham.*) Hvem skulde tro det om dig gamle Hvidskæg? — Man skal ikke tro for godt om nogen. I er lumske og træske³⁷ alle til Hobe. Tvi vorde dig, gamle Satan! Din Fader Djævlen annamme dig!

(322) Olesen: Kom! Lad os gaa, Volmer!

(323) Volmer: Hvorhen? Jeg vil ingen Steder. Jeg bliver her.

(324) Friborg: Saa faar vi bruge Magt. Han skal hjem og i Seng nu. Og vi maa have Vagt over ham i Nat.

(325) Olesen: Lad mig ordne det hele. Saa gaar det sgu nok. Kom nu, Volmer!

(326) Volmer: (*bider Tænderne sammen*) Nej.

(327) Friborg: Jo visst saa! (*Vil tage ham under Armen, Volmer river sig løs og puffer ham bort.*)

(328) Pastor Milde: Pas paa!

(329) Olesen: Lad dog saa mig, for Pokker. (*Retter sig pludseligt op og siger myndigt, men mildt*) Kom nu med Onkel, Volle! Vi skal jo ned og købe Legetøj.

(330) Volmer: Legetøj?

(331) Olesen: Ja, lille Volle, kom nu! Du sagde jo før, du vilde have et Skydevaaben.

(332) Volmer: (*Tager sig til Panden*) Aah — ja.

(333) Olesen: Kom nu, Volle! Jeg har set en morderlig flot Flitsbue. Den skal vi ned og se paa. Naa! giv mig saa Haanden!

(334) Volmer: En Flitsbue, ja. (*De gaar med hinanden i Haanden.*)

(335) Friborg: (*forbløffet*) Hvad var dog det for en Forandring, der skete med Grosseren? Han blev jo en helt anden.

(336) Pastor Milde: (*rystet*) Det saa jeg ikke; men hvad skal dog alt dette blive til? (*Friborg gaar efter dem.*)

(337) Pastor Milde: (*ved Vinduet*) Der kører de! (*Folder Hænderne og siger bævende*) Hvad vil Du med dette, Gud? Frels ham, om Du saa synes!

Tæppe!

3. Akt: III Del

Olesens Soveværelse. Stort og lyst. Volmer ligger i Sengen. Ved siden sidder Stine.

³⁷træske: Kan betyde "klog, skarpsindig" men også "lumsk, rænkefuld", hvoraf sidstnævnte her er mest sandsynligt. [ODS]

- (338) Volmer: Det er fra Kristendommen, at alle Ulykker kommer. Derfor skal Kristendommen dø. *Jeg vil*, at den skal dø; thi det er fra den, fra de kristne, at alt ondt kommer. Min Far var kristen, han var Skyld i, at jeg blev til. Min Mor var kristen, hun tvang mig til at studere Theologi. Min Præst var kristen, han fik mig til at blive ved med det. Min Ven var kristen, han stjal min Elskede fra mig. Og min Elskede var kristen, hun myrdede min Sjæl. Alle var de kristne, og alle gjorde de mig ubodelig ondt. Derfor skal Kristendommen dø.
- (339) Stine: Læg han sig nu rolig ned, saa kommer hans Mor nok straks!
- (340) Volmer: Men ved du, hvordan det skal gaa til, Stine, at Kristendommen skal dø? Det ved du ikke; og det ved ingen; og det er det; de store Aander har grublet over i Aarhundreder. Men *jeg* ved det; *jeg* har løst Gaaden; *min* Aands Genialitet skal lyse over alle de andre. Jeg er den store Antikrist, og nu er Tidens Fylde³⁸ kommen; Gud skal ikke mere sidde og have det godt i Himlen; thi jeg vil pille ham ned.
- (341) Stine: Vær nu lidt stille — —
- (342) Volmer: Ved du, Stine, hvordan det skal gaa til? Dig tør jeg betro det; thi du er dum. Og tilmed er du ikke kristen. For var du kristen, var det ikke nok med, at du var dum. Thi inden for Kristendommen er de dumme de allerfarligste; farlige er de fattige i Aanden — hehe! Men nu er du baade ikke kristen og dum; derfor tør jeg betro mig til dig.
- (343) Stine: Jamen det haster vel ikke saa galt med at faa det at vide!
- (344) Volmer: Jo, det gør. Ser du, fra de kristne kommer alt det onde. Men vi maa ikke gøre Gengæld. Thi gør vi Gengæld, har vi tabt Slaget. Det er Fejlen hos dem, der har kæmpet mod de kristne. Naar de kristne har slaaet dem, har de slaaet igen. Nej, saadan gaar det ikke, saadan gaar det aldrig i Evighed. Nej, ved du, hvordan man fik Bugt med Napoleon³⁹?
- (345) Stine: Nej, Geografien kender jeg ikke noget til; den læste jeg aldrig paa i Skolen.
- (346) Volmer: Nu skal du høre det da. Det var hverken Kejseren af Rusland⁴⁰ eller Kejseren af Østrig⁴¹ eller Kongen af Preussen⁴² eller nogen af de andre mægtige Herrer; de formaaede intet mod Napoleon. Men Kronprinsen i Sverrig⁴³, tænk dig, en fjern sølle Prins i et fjernt sølle Land, han kunde det — og hvorfor? Fordi han oprindelig

³⁸*Tidens Fylde*: Bibelsk udtryk, som betegner den til en vis frist udløbne tid eller det belejlige tidspunkt, jf. NT: Gal. 4,4 og Ef. 1,10.

³⁹*Napoleon*: Napoleon Bonaparte blev fransk general, konsul og endelig kejser som Napoleon 1. (1804-1814/15). Napoleons store revolutionære indsats bl.a. inden for militærstrategi, organisation og træning samt almindelig uddannelse og civilret har gjort hans navn til et af de mest omtalte og højest besungne i den vestlige historieskrivning. [DSD & BOE]

⁴⁰*Kejseren af Rusland*: Alexander 1. af Rusland (1777-1825), kejser i perioden 1801-1825. [BOE]

⁴¹*Kejseren af Østrig*: Frans 2. (1768-1835), tysk-romersk kejser i perioden 1792-1806. [DSD]

⁴²*Kongen af Preussen*: Frederik Vilhelm 3. (1770-1840), konge i perioden 1797-1840. [BOE]

⁴³*Kronprinsen i Sverrig*: Karl 14. Johan, Jean Baptiste Bernadotte (1763-1844), konge af Sverige og Norge 1818-44. Karl var oprindeligt fransk marskal, men blev 1810 valgt til svensk tronfølger, for at Sverige derved i samarbejde med Napoleon kunne genvinde Finland. Han valgte i stedet at tilslutte sig Frankrigs fjender og erhvervede derved Norge fra Danmark som kompensation for Finland. [DSD & BOE]

var hans Discipel, fordi han havde lært ham Kunsten af. Paa samme Maade med mig. Hvad ikke de største Aander har kunnet, hvad der er glippet for Voltaire⁴⁴ og Nietzsche⁴⁵ og hvad de hedder allesammen, det vil *jeg* kunne — og hvorfor? Fordi jeg oprindeligt er Kristi Elev; fordi jeg har gaaet Theologiens Skole igennem, ligesom Bernadotte Napoleogens, fordi jeg har lært ham Kunsten af. Og ved du, hvori Kunsten bestaar?

(347) Stine: Naar bare det ikke trætter ham at snakke saa meget!

(348) Volmer: Kunsten bestaar i at lide. Naar bare man tier stille over for alle de kristne Overgreb, villigt døjer det Martyrium⁴⁶, de paalægger os; ligesom han selv i sin Tid stum og ydmyg taalte alt, naar bare man følger hans egen Forskrift: ”Velsigner de kristne, naar de forbander jer! Elsker de kristne, naar de hader jer og forfølger jer og lyver eder allehaande⁴⁷ ondt paa for Sandhedens Skyld!” saa er han færdig, saa er han falden i sin egen Snare, og saa har *jeg* vundet Sejr. Forstaar du mig, Stine?

(349) Stine: Jeg var bare tilfreds, han vilde holde sig lidt i Ro, for nu kan hans Mor lige straks være her.

(350) Volmer: Hent mig mit Krucifix, Stine! (*Da hun ikke gør det, raaber han igen*) Hent mig mit Krucifix, siger jeg!

(351) Stine: Det haster vel ikke!

(352) Volmer: Naar jeg forlanger det, saa skal du gøre det. Eller skal jeg selv staa op?

(353) Stine: Ja, ja da. (*Hun gaar ud efter det.*)

(354) Volmer: Hæng det saa der — lige for Benenden! Saa! Det er godt! (*Han trækker en Flitsbue frem, som han hidtil har holdt under Dynen og begynder at ordne noget ved den, mens han taler.*) Men det morsomste er, at det er Gud selv, der er slumpet til⁴⁸ at aabne mine Øjne for, hvordan han virkelig er. Thi havde han givet mig den Kvinde, jeg begærede, saa havde jeg ligesom alle andre slaaet mig til Taals med, at han egentlig er et godt, gammelt Skind, der nødig vil sætte nogen i Forlegenhed. Nu derimod har han, ved at kaste Smerte over mig, øget mit Skarpsyn.

(355) Stine: Nu skal han putte sig lidt ned under Dynen igen!

(356) Volmer: Jeg sagde engang for nogle Aar siden til nogle Kammerater, at da Gud havde opfundet Manden og givet ham Evner til at blive stor og betydelig, saa opfandt

⁴⁴Voltaire: François de Voltaire (1694-1778), fransk forfatter og filosof. Voltaire var en af den europæiske oplysningstids mest indflydelsesrige skikkelser og stærkeste kritikere af ufortu, fanatisme og overtro. Ifølge Voltaire gjaldt det om at se verden, som den virkelig er, og ikke som man i barndommen lærer os, den ser ud (jf. ”Naturens Barn”, 1767). [DSD & BOE]

⁴⁵Nietzsche: Friedrich Nietzsche (1844-1900), tysk filosof, som bl.a. er kendt for formuleringen: ”Gud er død”, hvorved han mente, at der ikke findes en sandhed, der binder moderne mennesker, og at filosofi og religion blot udtrykker forskellige fortolkninger og perspektiver på verden. [DSD & BOE]

⁴⁶Martyrium: Græsk ord (oprindeligt betydning: vidne), som betegner en (kirkelig eller religiøs) person, der for sin religiøse overbevisning udsættes for pinsler eller en pinefuld død. Ordet anvendes dog især om de kristne, som led døden under kristenfølgelse i 100-tallet e.Kr. [DSD]

⁴⁷allehaande: Jf. tysk ”allerhand”. Egentlig genitiv flertalsform af ”af alle slags”. I denne sammenhæng er betydningen ”alle mulige”. [ODS]

⁴⁸slumpet til: Betegner det, at man ved et tilfælde, et slumpetræf, et lykketræf opnår noget, ofte uden at tilstræbe det eller vide af det.

Djævelen Kvinden til at kue hans Evner, saa han forblev lille og ubetydelig — Men det var galt.

(357) Stine: Ja, vist var det *det*.

(358) Volmer: Ja, for Forholdet er det, at Gud har skabt baade Manden og Kvinden — —

(359) Stine: Naa, endelig siger han da noget fornuftigt.

(360) Volmer: Man fortolker bare det gamle Testamente galt. For naar der staar: ”Gud sagde: ”Det er ikke godt, at Mennesket er ene⁴⁹,”” saa uddyder man det, som om han mente, at det var ikke, godt for Mennesket at være ene. Men saa vidt har Gud aldrig tænkt. Det var for ham, for Gud, det ikke var godt, at Mennesket var ene. Gud saa det selvfølgelig fra et rent egoistisk Synspunkt. Forundret saa han, da han havde skabt Manden, at denne hans Skabning havde Evner i sig til at blive større end sin Skaber, akkurat som Billedhuggeren undertiden opdager, at hans eget Værk kan styrte ned og knuse ham selv; og snedig som han er, den gamle Skabhans⁵⁰, skyndte han sig, angst for sin egen Styrkes Forlis, at danne Kvinden, i hvis bløde Arme Manden kunde glemme sine Evner og føle sig tilfreds i sin Ubetydelighed. (*Pastor Milde og Dr. Friborg kommer ind.*)

(361) Friborg: Hvordan gaar det i Dag?

(362) Stine: Ikke en Døjt bedre end i Gaar.

(363) Olesen: (*kommer fra Stuen ved Siden af, hvortil Døren stadig har staaet aaben; han har Shagpibe i Munden og Avis i Haanden*) Nej, han har sgu ligget saadan og kæftet op i een Køre hele Natten igennem og Morgenen med, saa man knapt har haft Fred til sin Morgenavis. Sågu.

(364) Pastor Milde: (*lidt hvast*) Det synes jeg heller ikke var den største Ulykke.

(365) Friborg: Situationen er mere end farlig, hvis vi ikke faar bragt ham til Ro.

(366) Olesen: Det hjælper saagu nok, naar bare hans Mor kommer. Hun kan snart være her.

(367) Volmer: (*der hele Tiden har været optaget af sin Flitsbue, ser dem først nu*) Goddag, Goddag, ærede Publikum! Naa! De er kommet til Stede til den store Generalprøve! Bi⁵¹ lidt! Nu gaar det lige straks for sig. — Men se, det er Doktoren! Goddag, Doktor! Kom herhen! Jeg vil hviske noget til Dem. Ved De, Doktor, hvorfor *jeg* er i Stand til at dræbe Gud?

(368) Friborg: Nej, det ved jeg ikke, min unge Ven.

(369) Volmer: Det skal jeg sige Dem; det er, fordi jeg ingen Sjæl har. Thi den, der har Sjæl, maa altid være bange for Gud; thi Gud kan pine hans Sjæl. Men jeg har ingen Sjæl; thi den har de kristne myrdet; altsaa behøver jeg ikke at frygte Gud; thi han

⁴⁹Gud sagde:: Jf. skabelsesberetningen i GT: 1. Mos. 2,18.

⁵⁰Skabhans: Ordet ”skabhals” er en omskabelse af det tyske udtryk ”schabhals”, som bl.a. bruges til at betegne en person, der er skabagtig, affekteret, eller som har unoder eller en løjerlig optræden. Munks omskabelse henviser til Skaberens. [ODS]

⁵¹Bi: Ældre ord eller dialektalt for ”at vente”. [ODS]

kan ikke gøre mig noget, og derfor kan jeg slaa ham ihjel. — — Saa! nu begynder den store Generalprøve. I Morgen finder Premieren Sted. (*Han skyder med Flitsbuen paa Krucifixet, men uden at ramme; han skyder hidsigere og hidsigere, men rammer ikke.*) Hvad Satan er det? Kan jeg ikke ramme? Er han bleven usaarlig paa det sidste? For et Par Aartusinder siden var han det i hvert Fald ikke, kan man tro Historierne.

(370) Milde: (*kan ikke styre sig længere*) Lad være med det, Volmer!

(371) Volmer: (*farer sammen*) Hvad er det? Hvad Helved er det? Aa — aah! Her er kristen Mand i Stuen! Tag ham væk! Sløb den Karl ud! Han hører til et System, der staar for Fald. Jeg vil ingen kristne taale i min Nærhed. Gaa ud ogsaa De, Doktor! Jeg har Dem mistænkt. De er vist ikke helt ærlig.

(372) Milde: Min egen Dreng, hør dog din gamle Ven engang — —

(373) Volmer: (*slaaer i Dynen med de knyttede Næver*) Tag ham ud, den gamle Buk, siger jeg! Hvor længe skal jeg finde mig i dette? (*Friborg og Pastor Milde gaar ud, den sidste højt hulkende.*) Jeg vil ingen kristne taale omkring mig, siger jeg. Heller ikke min Mor. (*Volmers Mor kommer i det samme frem i Døren, uden at han ser hende.*) Kommer hun, maa hun tage af Sted igen. Jeg kan ikke taale Kristenblod i Nærheden. Det stinker saa afskyeligt. (*Han er imens begyndt at skyde paa Krucifixet,⁵² men uden at ramme; han skyder hidsigere og hidigere, men rammer ikke.*) Hvad Satan er det? Kan jeg ikke ramme? Er han bleven usaarlig paa det sidste? For et Par Aartusinder siden var han det i hvert Fald ikke, kan man tro Historien.

(374) Pastor Milde: (*kan ikke styre sig længere*) Lad være med det, Volmer!

(375) Volmer: (*farer sammen*) Hvad er det? Hvad Helved er det? Aa — aah! Her er kristen Mand i Stuen! Tag ham væk! Sløb den Karl ud! Han hører til et System, der staar for Fald. Jeg vil ingen kristne taale i min Nærhed. Gaa ud ogsaa De, Doktor! Jeg har Dem mistænkt. De er vist ikke helt ærlig.

(376) Milde: Min egen Dreng, hør dog din gamle Ven engang — — (*Friborg og Pastor Milde gaar ud, den sidste højt hulkende.*)⁵³ Jeg vil ingen kristne taale omkring mig, siger jeg. Heller ikke min Mor. (*Volmers Mor kommer i det samme frem i Døren, uden at han ser hende.*) Kommer hun, maa hun tage Afsked igen. Jeg kan ikke taale Kristenblod i Nærheden. Det stinker saa afskyeligt. (*Han er imens begyndt at skyde paa Krucifixet.*)

(377) Volmers Mor: Hvad er det for Narrestreger, Volle? Skyder du paa det hellige Jesu-billede?

(378) Volmer: (*farer forskrækket sammen*) Hvad er det, Mor? Er Du her?

(379) Volmers Mor: Ja, som du ser. Men giv mig den Flitsbue! Og læg dig saa ordentlig ned under Dynen! (*Han gør det uden at knurre, og hun dækker ham til.*) Ja, din

⁵² Der findes to varianter af denne side (s. 63) i manuskriptet.

⁵³ Resten af replikken er Volmers replik, men der mangler angivelse af aktant og adskillelse fra forrige replik. Dette skyldes, at der er to udgaver af side 63 i Munks håndskrevne manuskript.

Onkel telegraferede jo til mig, at du ikke var helt rask. Du har nok overanstrengt dig ved Eksamenslæsningen. Ja, til Lykke med den Eksamen, lille Volle! Baade din Far og jeg er jo saa svært glade for den. Det er bare en Skam, at din Far maa ligge saadan i Sengen altid, ellers var han rigtignok kommen med herind. Ja, det er morsomt at have saadan en stor Søn, der kan gøre sine gamle Forældre saa megen Glæde.

(380) Volmer: (*mumler*) Bliv ved, Mor, bliv ved!

(381) Volmers Mor: (*stryger ham over Panden*) Ja, det er godt for Mor, at hun har Volle, og det er godt for Volle, at han har Mor. Saa det er til gensidig Tilfredshed og Glæde for begge Parter. Men der kan jo naturligvis altid komme noget i Vejen alligevel. Nu kan jeg selvfølgelig nok forstaa, at dette her har været et tungt Slag for dig, min Dreng. Jo, jeg ved godt, hvad jeg taler om, for din Onkel har underrettet mig. Ja, jeg kan godt forstaa, det er slemt. Men det er der jo ikke noget at gøre ved. Nu har Vorherre altsaa haft andre Bestemmelser med dig.

(382) Volmer: (*smiler stille*) Aah, det er det forunderlige ved dig, lille Mor, at du kan sige saadan noget saa afgjort!

(383) Volmers Mor: Ja, hvordan skulde jeg dog ellers sige det? Der kan da vel ikke tænkes noget mere afgjort, end at Vorherre har haft andre Bestemmelser med dig; for havde han ikke haft det, havde du selvfølgelig faaet hende. Men det er da saa tydeligt, at vi Mennesker og Gud ikke altid kan have ens Mening; for hvis vi havde det, kunne man jo næsten fristes til at tro, at Gud ikke var til; men naar saa Gud har en anden Mening end os, saa maa vi rigtignok være glade for, at det er hans Mening, der gaar igennem, eftersom vi jo ved, at han er meget klogere end os.

(384) Volmer: (*lidt utaalmodig*) Jamen hvis der nu ikke er nogen Gud til?

(385) Volmers Mor: Nej, hør, hvad er dog nu det for noget uartigt Snak! Saadan noget Pjank vil jeg aldrig vide af mere, forstaaer du *det*! Bare for at være sær og sige mig imod! Ja du har nu altid været været noget af en genstridig Praas⁵⁴, Volle. Tror du ikke nok, jeg husker, dengang du lige havde faaet de nye Søndagsbukser — straks op i det gamle Blommetræ og trille ned og faa en vældig Flænge i dem! Egentlig skulde du haft⁵⁵ nogle flere Klø, end du fik; men Far bad jo godt for dig; det blev din Redning; og det har det været mange Gange. Han er nu ogsaa alt for skikkelig, er din Far. Men det har *jeg* jo ogsaa benyttet mig af selvfølgelig. Saa i den Retning er vi to s'mænd lige gode, min Dreng.

(386) Volmer: (*drømmende*) Ja, Far, Far!

(387) Volmers Mor: Ja, du har haft en god Far, min Dreng, og du har s'mænd ogsaa en god Mor, naar jeg selv skal sige det, saa du har egentlig meget at være Gud taknemmelig for. Ja et godt Barndomshjem det er et af Livets største Goder.

(388) Volmer: (*i Graad*) Det er et godt Manddomshjem ogsaa.

⁵⁴Praas: Betegner en lang væge, der er dyppet en enkelt gang i tællen eller et tyndt tællelys. Her bruges ordet i overført forstand, som betegnelse for en lille dreng eller fyr - dog ogsaa som nedsettende personbetegnelse. [ODS]

⁵⁵Egentlig skulde du haft: Hjælpeverbet "have" er udeladt eller underforstået.

- (389) Volmers Mor: Jamen jeg og din Far er jo heller ikke døde endnu; og hvad skal man saa sige til de Stakler, der ikke har haft nogen af Delene og heller aldrig faar det? — Jeg skulde for Resten hilse dig fra Katten. Den vilde have været med herind; men jeg sagde til den: ” Det gaar ikke an Jørgen, at du kommer til Hovedstaden. Slaa dig nu blot til Taals herhjemme, saa kommer Volle nok snart en lille Tur hjem og ser til os allesammen.” Men saa skulde jeg dog endelig hilse dig fra ham, og her skal du se, hvor hjertelig vor Afsked var. (*Hun viser ham sin venstre Haand.*)
- (390) Volmer: Rev Mis dig, Mor?
- (391) Volmers Mor: Ja, den gjorde, det Bæst. Men den fik sig ogsaa et Par ordentlige Øretæver, skal jeg love for. — Og fra Mette skal jeg hilse dig; hun er ikke rigtig rask endnu. Jeg skrev jo til dig, at hun fik to Kalve paa een Gang, og det har det knebet hende lidt med at komme over. Men hun malker da godt, Gudskelov, og du ved jo nok, at der er en dejlig Fløde paa hendes Mælk.
- (392) Volmer: Bliv ved, Mor, bliv ved! Naar du saadan sidder og snakker om alt det kære, jeg kender saa godt, fra jeg var en lille Dreng, og samtidig stryger med din ru Haand, som er blevet haard i Arbejdet for mig, at jeg kunde vinde frem, hen over min Pande, o, saa kan jeg mærke, hvor der bliver stille i mit Sind igen.
- (393) Volmers Mor: Visst bliver der stille. Volles Mor kan heldigvis ordne sin Dreng endnu. — Ja, begge Kalvene lever endnu; den ene det er en stor, kraftig Tyrkalv, som nok driver det vidt i verden, men den anden det er kun en sølle Spirrevip; men man kan heller ikke forlange baade i Pose og Sæk; jeg og din far vi er godt tilfreds. Ja, saa er der jo Duerne; men dem vil jeg nu nødig snakke om; for der var jo en skidt Maar, der røg op og bed dem alle ihjel paa nær een; det var for Resten den gamle Duverik⁵⁶, du ved; den har ligegodt været den for snu, men saa fik vi en Due til givendes af Sadelmagerens⁵⁷ Ludvig, og de ligger smænd allerede paa Æg og har nok udligget, til du kommer hjem. — Men nu tror jeg alligevel, du trænger til at sove lidt. Nu sætter jeg mig herhen ved Vinduet og ser paa alle de mange Folk, der høvler⁵⁸ af nede paa Gaden; det er jeg jo ikke vant til; og saa hviler du dig lidt imens. (*Hun lægger ham bedre til Rette i Sengen og trækker Dynen op over ham og sætter sig saa hen ved Vinduet. Pause.*)
- (394) Volmer: Mor, tror du ikke, jeg kan komme til at tale med Pastor Milde — alene?
- (395) Volmers Mor: Jo, det kan du, min Dreng; for han sidder inde i Stuen og venter paa, at det skal blive lidt bedre med dig. Nu skal jeg hente ham. (*Idet hun gaar forbi ham, giver hun ham Krucifixet*) Der, Volle! Pas bedre paa det en anden Gang! (*Hun gaar ud, og lidt efter kommer Pastor Milde.*)
- (396) Pastor Milde: Naa, min Ven, har du det lidt bedre nu?

⁵⁶Duverik: Kommer af det middelnedertyske ”duverich”, som betyder handue, jf. betegnelsen ”andrik” om en and af hankøn. Her er ordet stavet fonetisk. [ODS]

⁵⁷Sadelmagerens: Det kan indskydes, at Kaj Munks onkel, Jacob Sophus Wael, var sadelmager i Maribo.

⁵⁸høvler: I denne sammenhæng bruges verbet ”at høvle” i overført betydning: at gå hurtigt, at skynde sig af sted. [ODS]

- (397) Volmer: Pastor Milde, De er den eneste, jeg tør have Haab om vil forstaa mig nu. Ser De, da Mor sad her og talte for mig og kælede for mig som i gamle Dage, naar jeg var syg, da kom der atter Ro over mig, og jeg kunde tænke klart igen. Og nu er det, jeg vil bede Dem om at være saa god mod Far og Mor, som De kan, og prøve inderligt at hjælpe dem over det svære og saa vil jeg bede Dem bede til Gud om at tilgive mig, hvis jeg gør noget galt. — — —
- (398) Milde: Men hvad er det for noget? Du gør da ikke noget galt. Du skal se, min Ven, at Tiden vil nok læge dit Saar. Du skal blot huske paa, at Herrens Veje ere over vore Veje, og at han er god imod os, selv om vi ikke forstaar det. Jeg vil saa gerne hjælpe dig at bære dette, og jeg vil gøre for dig, hvad jeg kan. Men stol blot paa Gud — og saa skal *han* nok — —
- (399) Volmer: Det nytter ikke noget, Pastor Milde; alt det, De dér siger, det kender jeg saa godt, og det har ingen Frelse i sig for *mig*. Naar jeg *føler*, at Gud er imod mig, og min Forstand viser mig det klart, hvordan skal jeg saa paa trods af baade min Følelse og min Forstand kunne tro, at Gud er god? Gud har jo dog i disse Dage ladet mig lide saa forfærdeligt, som noget Menneskehjerte kan lide. Nej, saa snart Mor havde holdt op med at tale, og jeg fik Ro til og igen formaaede⁵⁹ at tænke, da begreb jeg saa usvigeligt, da stod det mig saa uomstødeligt klart, at uden *hende kan* jeg ikke holde Livet ud.
- (400) Milde: Men hvad er dog nu det — —
- (401) Volmer: Og derfor beder jeg Dem prøve at gøre det forfærdelige mindre grufuldt for Far og Mor og bede Gud tilgive mig, om jeg synder. — Farvel, Pastor Milde, og Tak for alt, hvad De har søgt at være for mig!
- (402) Milde: Jeg viger ikke herfra. Du har noget gyseligt for. Volmer, Volmer, hvad er det? (*Han trækker pludselig hans Haand frem; der er et Pulver i den.*)
- (403) Milde: (*skriger*) Gift!
- (404) Volmer: (*klagende*) Saa forstod dog heller ikke De mig! (*Pastor Milde vil vriste Pulveret fra ham, men Volmer slipper ikke*)
- (405) Olesen: (*kommer ind fra en anden Side*) Volmer opfører sågu stadig Brydekampe. Han træner nok. Skal der være match, du?
- (406) Milde: (*forfærdet*) Har De set, Hr. Grosserer — —
- (407) Olesen: Ja, saagu har jeg set, Volmer har faaet fat i et af mine gamle Hovedpinepulvere. Lad ham dog have det i Fred, Hr. Pastor!
- (408) Milde: (*forpustet og forvirret*) Er det kun et — — — jeg troede, det var — —
- (409) Olesen: Jamen selv en Præsts Tro kan saagu være gal, ser De. Men lad mig snakke lidt med Drengen alene, hvad? De kan jo vente saalænge derinde hos de andre. Men sørg for, at ingen forstyrrer os, hvad?
- (410) Milde: Ja, det skal jeg. (*Han gaar forvirret ud.*)

⁵⁹*formaaede*: Læses nemmere ved at indsætte tankestreger: "... og jeg fik Ro til - og igen formaaede - at tænke, ...".

- (411) Volmer: Onkel, hvorfor sagde du, at det var et Hovedpinepulver? Hvorfor — —
- (412) Olesen: Bi lidt, min Dreng! Saa skal du saagu faa Opklaring paa mere end det! (*Han rømmer sig, det kniber tydeligt for ham at komme i Gang.*) Ser du — Ja, du faar undskylde, jeg kan ikke rigtig udtrykke mig — du kommer til at se mig optræde i en lidt anden Genre, end du plejer det. — altsaa, ja — ser du, jeg har vaaget over dig hele Natten, og jeg har hørt hvert Ord, du har sagt — og nu i Dag har jeg ogsaa passet paa dig. — ja, saagu endogsaa lyttet til din Samtale med Præsten før, altsaa med andre Ord beluret dig. Jeg har ikke grebet ind før, for — ja jeg mente, for det første havde du godt af at rase ud, det plejer at gøre et Menneske — hæ — mere stille og — alvorspræget hedder vist den lyriske Glose — bagefter; og ja det andet tænkte jeg, at din Mor nok skulde klare Ærterne, om jeg saa maa sige, naar hun kom. Naa! hun har jo ogsaa gjort sine Sager meget net saadan; men jo dog altsaa ikke bedre, end at du nu vil slaa dig selv for Panden. Og naar *hun* ikke kan bringe Sagerne i Orden, saa er der saagu ingen i Verden, der kan det —
- (413) Volmer: (*fortvivlet, stille*) Nej, det er just det fortvivlede, at saa er der ingen i Alverden, der kan det.
- (414) Olesen: Høj! Lad mig tale ud, for Pokker! saa er der, vilde jeg sige, ingen, der kan det, undtagen jeg.
- (415) Volmer: (*overrasket*) Du, Onkel? hvad kan du?
- (416) Olesen: Og da jeg indser, at hvis jeg venter en halv Time til med at gribe ind, saa har du fortæret den Mundfuld der, som jeg saa dig i Nat staa op og finde i min Servanteskuffe, hvor jeg for nogle Aar siden, har gemt det, for at jeg selv engang ved Lejlighed kunne have en Lækkerbidsken at glæde mig til — og saa vilde det være lidt bagefter, ja, saa har jeg tænkt mig at tage Bladet fra Munden nu.
- (417) Volmer: Men hvad vil du da, Onkel?
- (418) Olesen: Jeg vil saagu give mig til at være fortrolig og gøre mig til Grin for dig, og det, skønt jeg ikke er fuld. Ser du — hm! — ser du, Fortvivlelse kan give sig forskellige Udslag hos forskellige Mennesker. Hos nogle udløser den sig i Selvmord, hos andre i, at de gifter sig, — det er egentlig værre — og atter hos andre i, at de giver sig til at ryge Cigarer med venstre Mundvig og siger ”saagu” til hvert andet Ord.
- (419) Volmer: (*i et Udbrud*) Onkel — har du — —
- (420) Olesen: Ja, saagu har jeg det. Hun var rødhaaret og saagu ganske net efter mine Begreber — og det sagde jeg til hende — og det mente hun ogsaa — og saa var vi altsaa enige — og saa giftede hun sig — med en Kulgrosserer — Faderen vilde jo havde det — for jeg ejede jo ikke en Øre dengang — og hun laa og græd hele Bryllupsnatten — men de fik sgu Børn alligevel — jeg laa ogsaa og græd hele Bryllupsnatten — men jeg fik sgu ingen Børn — og saa blev jeg ligeglad med alting — og derfor blev jeg snart hovedrig — for nu havde jeg jo ikke noget at bruge det til — ja, der har du *min* Historie.

- (421) Volmer: (*yderst fortvivlet*) Onkel, du gaar altsaa her og er — er stor! Og dette har du aldrig omtalt for noget Menneske?
- (422) Olesen: Jo, saagu har jeg det. *Du* kan vel nok regnes med til Menneskeslægten endnu. — Men altsaa, det var ved den Lejlighed, at jeg anskaffede de Pulvere. Og nu har der altsaa for anden Gang været brug for dem. Men heller ikke denne Gang er det bleven til noget. Nu tror jeg sgu snart, det er paa Tide at smide det Skidt ud. (*Han tager Pulveret ud af Volmers ganske viljeløse Haand, aabner Vinduet og kaster det ud.*) Sesaa! Der røg det Syltepulver! Gud maa for Resten vide, hvordan du har opsnuset, jeg havde noget saadant liggende paa Lager!
- (423) Volmer: (*efter en lille Pause*) Jamen, Onkel, at *du* har kunnet bære det, beviser jo ikke, at *jeg* kan bære det. Og det *kan* jeg ikke, det føler jeg — —
- (424) Olesen: Sig det hellere rent ud, at du synes, det er bedre at begaa Selvmord end blive saadan en som mig.
- (425) Volmer: Nej, nej, Onkel, saadan var det ikke ment. Thi nu, da jeg kender dig, beundrer jeg dig.
- (426) Olesen: Det skal du saagu ikke gøre, min Dreng; — men hør nu — jeg har mere at sige dig — men det er just det sværeste — det er dette her Theologi — det forstaar jeg mig jo ikke paa — og jeg kender jo ikke til jeres Udtryksmaader, men det gaar vel nok alligevel; for ser du — ja, hvis det virkelig passer, at der sidder en gammel graaskægget Vorherre med Enden paa en vaad Sky og trompeterer, saa kan han ikke godt være andet bekendt end at hjælpe mig lidt med at sætte dette sammen; for det gælder vel nok en hel Del, eftersom det skal — æ — afgøre, om *du* lever eller kreperer dig selv. Se, jeg kom til at tænke paa det ved at høre dig vræle op — det var dette med — ja, lad os nu se — du har jo hele Tiden ment, at — at Gud var ond imod dig. — han var din Fjende — og det har du sluttet af, at han lod dig lide. Jeg ved ikke — kunde man ikke se paa det fra et andet Synspunkt — du sagde i Gaar, at naar Manden fik Kvinden, blev han lille, altsaa — naar han maatte undvære Kvinden — æ — det vil sige — naar han maatte forsage⁶⁰, altsaa lide — naar han maatte lide — saa — saa blev han stor, sagde du. Med andre Ord: Betingelsen for at blive stor er at lide. Men — hvis der nu er et menneske, som Gud holder meget af — og derfor gerne vil gøre stor, saa maa han altsaa i Følge Storhedsloven lade ham lide. Ja, jeg ved ikke, om det er det rene Pærevrøvl; men jeg synes, man godt kunne sige det saadan. Hva' ?
- (427) Volmer: Onkel! Du aabner for Muligheder — — der!
- (428) Olesen: Ja, ser du altsaa, jeg mener jo — naar vi nu ser paa Jesus, som Gud jo altsaa ifølge Mythen⁶¹ skulde holde gevaldig meget af, eftersom han ikke kunde faa flere

⁶⁰*forsage*: Betyder i denne sammenhæng at afstå fra, at opgive - med bibetydning af, at det koster en overvindelse, resignation eller forårsager et afsavn: det at give afkald på. [ODS]

⁶¹*Mythen*: Stavemåden skyldes, at ordet er græsk (mythos, som betyder en mundtlig beretning, gudesagn). [ODS]

Børn end den ene, saa ser vi jo, at *han* maatte lide ganske græsseligt⁶² — og det lader han til at finde ganske i sin Orden, ud over lidt Muggeri i Gethsemane⁶³. Altsaa — jeg mener, Gud viser enkelte Mennesker sin særlige Kærlighed, idet han gør dem store, men det kan kun ske ved at lade dem lide —altsaa Guds Kærlighed finder hyppig Udtryk i Lidelsen — eller set nedenfra: naar et Menneske maa lide særlig meget, saa ved han altsaa, at Gud elsker ham særligt — og alt maa jo blive let for den troende, naar han ved, Gud elsker ham. — altsaa — altsaa — altsaa: Lidelsen er en naade fra Gud, en Naadegave fra Gud — hvis jeg var Søren Kirkegaard⁶⁴ eller Michelsen Saxtorph⁶⁵, saa vilde jeg finde paa et nyt Udtryk og kalde det Lidelsens Naade.

(429) Volmer: (*i skælvende Betagen*) Lidelsens Naade!

(430) Olesen: (*ivrig*) Altsaa, jeg mener — du har gjort rent galt i, hver gang det gik dig ilde, saa at sige: ”Se, hvor Gud er mig fjendsk!” Tværtimod, hver Gang en af dine Planer glippede, hver Gang en ny Pinsel kastedes paa dig, skulde du have frydet dig ved at mærke Guds Kærlighed over dig og have jublet ved at føle, hvordan han dygtiggjorde dig ved Lidelsens Naade til en stor og betydningsfuld Gerning i hans Tjeneste, altsaa agtede dig for værdig til at blive Kollega med Peter og de andre⁶⁶, der blev radbrækkede og korsfæstede og Gud maa vide hvad, og omfattede dig med samme Kærlighed som dem. Med andre Ord, du har gjort samme Fejl, som man gjorde i Middelalderen, naar man forfulgte gamle og grumme og syge Kællinger og brændte dem som Hekse, fordi man mente, at deres Gammelskab og Grumhed og Sygdom var Tegn paa, at Vorherre var arrig i Kalotten⁶⁷ paa de Damer. Nej, tværtimod, jo ældre og grimmere og sygere de var, des mere skulde man have forstaaet, at Gud elskede dem, just fordi de var under Lidelsens Naade. — Ja, jeg ved ikke, om du har begrebet et Kvæk af alt dette indviklede Nonsens.

(431) Volmer: (*i stille Grebethed*) Onkel! (*Han knuger hans Haand.*) Du er større end de fleste!

(432) Olesen: Ja, jeg burde sågu⁶⁸ være bleven Præst. Jeg duer saagu lige til at omvende Mennesker. Men jeg vil slutte denne min opbyggelige Dissertation⁶⁹ med et Citat —

⁶²*græsseligt*: Kommer af det middelnedertyske ”gresen” (gyse) og betyder her frygtelig, skrækkelig. [ODS]

⁶³*lidt Muggeri i Gethsemane*: ”Getsemane” er navnet på den have på Olivenbjerg i Kidron-dalen ved Jerusalem, hvor Jesus ifølge evangelierne holdt den sidste nadver på aftenen for hans tilfangetagelse, der ledte til korsfæstelsen. ”Muggeriet” refererer til en situation efter nadveren, hvor Jesus var angst vedrørende den kommende tids smerte mv. (jf. bl.a. NT: Matt. 26,39 og Mark. 14,38). [BOE]

⁶⁴*Søren Kirkegaard*: Efternavnet skal staves Kierkegaard, der menes Søren Aabye Kierkegaard (1813–1855).

⁶⁵*Michelsen Saxtorph*: Sandsynligvis reference til komponisten og sangeren Jakob Saxtorph-Mikkelsen (1878-1951), som bl.a. satte musik til ”Elleve Kaj Munk Digte” (1937). [KMF]

⁶⁶*Peter og de andre*: ”De andre” henviser til de kristne martyrer.

⁶⁷*arrig i Kalotten*: Udtrykket kommer af det franske ord ”calotte” (af omstridt oprindelse), som betegner en lille tætsiddende mandshue uden skygge. Her bruges ordet metaforisk om ”hovede”. [DSD]

⁶⁸ Sic.

⁶⁹*opbyggelige Dissertation*: Jf. ”at opbygge”, som betyder en åndelig løftelse af sindet og religiøs styrkelse i tro og fromhed. Ordet ”dissertation” kommer af det latinske ord (”dissertatio”) for videnskabelig afhandling, disputats. I denne sammenhæng

for jeg skal sige dig — auch ich bin in Arendien geboren⁷⁰, det er udlagt: Ogsaa jeg har læst Hitopadesar — —

(433) Volmer: (*forbløffet*) Har — du — læst — Hitopadesar?

(434) Olesen: Ja, og Søren Kirkegaard og Maglekilde-Petersen⁷¹ ogsaa. Og deri staar: De mennesker, som taaler alt, skal indgaa i Himmeriges Rige. Læg mærke til det: som taaler alt, er rede til at underkaste sig alt, enhver Lidelse, af hvad Art den end er, dem hører Himmerige til. — Men nu tror jeg saagu, jeg vil gaa min Vej efter den skylle; nu kan du nok trænge til, at overveje alt det Pjank en kender.

(435) Volmer: Onkel! Inderst inde tror du vist ogsaa paa Gud.

(436) Olesen: Inderst inde! det er saa pokkers langt væk, du! Saa fjerne Regimer har jeg ikke selv rigtig Kendskab til. Men lig du nu og tænk dig lidt om i uforstyrret Ensomhed! (*Rækker ham Krucifixet.*) Du kan jo allenfals raadføre dig lidt med den Herre dér. Han ser s'mænd heller ikke ud til at have haft det for godt i sine unge Dage. — Og saa — Farvel saa længe og god Fornøjelse, min Dreng! Nu haaber jeg, det har hjulpet.

(437) Volmer: (*i tilbagetrængt Lykke, kysser hans Haand*) Hjulpet! — Onkel, du har vist mig Gud! (*Men Olesen vil ikke se ham ind i Øjnene, og da han gaar, pudser han sin Næse.*) (*Volmer lægger sig tilbage i Puderne. Lidt efter rejser han sig igen og ser længe og ser paa Krucifixet og løfter sit Blik opad. En smertelig trækning farer over hans Aasyn⁷²; men saa folder han Hænderne over Krucifixet og løfter sit Blik opad. I det samme vælder Solstraalerne mod det nedrullede Gardin for Vinduet, og Vindueslisternes Skygger tegner paa Gardinet et tydeligt Kors. Volmer ser det og bøjer Hovedet med et smerteligt Smil. Da glider Døren sagte op, og Ellen lister ind*)

(438) Ellen: Volmer!

(439) Volmer: Hv- hvad? Kommer De her, Ellen?

(440) Ellen: (*stille*) Ja, jeg gør. Jeg kommer med en Besked til Dem fra Berger. Han og jeg har vaaget hele Natten sammen i Bøn, og nu er vi bleven enige om at gaa ind under Guds Vilje, saa at, hvis De føler, at De ikke kan udholde Livet uden mig, saa —

(441) Volmer: (*spændt*) Hvad saa?

(442) Ellen: (*sagte*) Saa skulde jeg sige til Dem fra ham, at han gav Slip paa min Haand.

sandsynligvis blot i betydningen en videnskabelig drøftelse eller gennemgang. [ODS]

⁷⁰*auch ich bin in Arendien geboren*: "Arendien" står her sandsynligvis for "Arkadien", hvorved der refereres til den tyske romantiske digter Novalis' digt: "Auch ich bin in Arkadien geboren". Novalis var pseudonym for Friedrich von Hardenberg (1772-1801). "Arkadien" er navnet på et landskab i det centrale og østlige Peloponnes i Grækenland og opfattes i litteraturen som et idealiseret landskab, hvor mennesker lever i idyl og i pagt med naturen. [DSD]

⁷¹*Maglekilde-Petersen*: Carl Maglekilde-Petersen (1843-1908), dansk forfatter, oplæser og fabriksejer. Bl.a. lavede han i 7 bind "Maglekilde fortæller" (1901-1907). [LP & KG]

⁷²*Aasyn*: Bruges her synonymt med "ansigt". Ordet bruges hyppigt i Bibelen i udtryk som fx "vandre for Guds åsyn". [ODS]

- (443) Volmer: Hvad skulde De? (*Han griber hendes Haand.*) Hvor er Gud dog god! At jeg maatte opleve denne store Glæde! Hvor er Gud dog god! Og hvor er de, der kender ham, dog store! *Det* har I kunnet gøre! — Tak! Tak! — Men Gud har i Dag sendt mig Hjælp fra en Kant, hvorfra jeg mindst af alt ventede det, han har i Dag sendt mig Hjælp, saa jeg er i Stand til at sende Dem tilbage til Berger med Fred. Hils ham, min egen, dyrebare Ven, og sig ham, at jeg aldrig i mit Liv vil glemme ham dette; men Gud har i Dag aabenbaret sin Storhed for mig og lært mig Livets og Evighedens Love at kende, saa at jeg med Fred i mit Hjerte kan lyse min Velsignelse over jer to.
- (444) Ellen: O, Gud er god!
- (445) Volmer: Ja, det er han! Men eet maa jeg bede om, skønt — det er vist ikke rigtigt —
- (446) Ellen: Jo, sig det kun!
- (447) Volmer: Gud alene Æren! Men — ja, hvis jeg efter dette forringes og kun bliver et Avne⁷³, da er Skylden min egen! Men giver Gud mig Lov til at blive stor og til rig Velsignelse for mange, da har jeg *Dem* at takke for det. *Deres* er Æren. *De* har plantet alt, hvad der er i mig af ædelt og sandt. *De* har kaldt alt det dybe frem i mig med *Deres* rene Smil, *De* har faaet alt det gode i mig til at folde sig ud, og *De* har sendt Lidelsens Stormflod over mig til at lutre⁷⁴, befæste og styrke mig.
- (448) Ellen: Jeg har jo slet ikke gjort noget — —
- (449) Volmer: De har givet Gud en Tjener paa Jorden. De har været alt for mig. Og derfor maa jeg bede Dem om dette ene, selv om det ikke er rigtigt. Men De maa love mig, *hvis* De opfylder mig min Bøn, saa at gaa straks; naar De har opfyldt den. — thi jeg *er* jo saa svag endnu.
- (450) Ellen: Det lover jeg Dem.
- (451) Volmer: Det, jeg vil bede Dem om, det er et — Kys, et eneste Kys, Indvielseskysset.
- (452) Ellen: Indvielseskysset⁷⁵?
- (453) Volmer: Ja, Indvielseskysset — til min store Gerning i — Sandhedens og Kærlighedens Tjeneste — under Lidelsens Naade. (*hun kysser ham hurtigt — og gaar.*)

Tæppe.

⁷³Avne: Bruges især om kornaksenes højblade, der fraskilles ved kornets tærskning og rensning - i denne sammenhæng overført med betydningen af noget værdiløst, småt, ubetydeligt. [ODS]

⁷⁴lutre: Kommer af det middelnedertyske "lutteren" og betyder "at rense". Her i overført betydning om tankemåde, livsanskuelse, hvor ordet betyder "at forædle". [ODS]

⁷⁵Indvielseskysset: Jf. "ægteskabsvielse" og "præstevielse" (ordination). [ODS]